

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINIO DARBO KATEDRA

LINA MATULAITĖ
SOCIALINIO DARBO PROGRAMA

JAUNIMO POŽIŪRIS Į LYČIŲ DISKRIMINACIJĄ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Doc. dr. Gediminas Navaitis

*Leista ginti
S. Matulaitė
2005. 11. 29*

VILNIUS, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
I. LYTINĖ DISKRIMINACIJA	6
1.1. Diskriminacijos istorinė raida	6
1.2. Diskriminacija šiuolaikinėje visuomenėje	12
1.3. Diskriminacijos ir lyties samprata	17
II. EMPIRINIS JAUNIMO POŽIŪRIO Į LYČIŲ DISKRIMINACIJĄ TYRIMAS	31
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodai.....	31
2.2. Jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo rezultatai	35
2.3. Jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo duomenų analizė	46
IŠVADOS	50
LITERATŪRA	51
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
PRIEDAI	56

IVADAS

Demokratiniai procesai Lietuvoje sudaro palankesnes sąlygas kurti lygias moterų ir vyrų galimybes užimtumo, švietimo, mokslo, politikos ir kitose srityse. Lietuvai tapus ES nare atsirado palankesnės prielaidos lyčių santykius humanizuojančiai lygių galimybių politikai.

Lietuvoje lyčių lygybės problemoms skiriama nemažai dėmesio. Priimti teisiniai dokumentai, užtikrinantys lyčių lygybę, įsteigta institucijų, padedančių įgyvendinti lyčių lygybės principą ir lygias galimybes visuomeniniame gyvenime ir darbo rinkoje, tačiau dar nepasiektas tikslas sukurti lygias sąlygas skirtingų lyčių žmonėms. Kaip pažymi D. Eitutytė, V. Šidlauskienė, vis dar nepakankamai gerai išplėtotas profesinis orientavimas ir informavimas, darbo rinkos poreikių neatitinkančios programos orientuoja jaunimą į tradiciškai skirtingus moterų ir vyrų vaidmenis mokamo ir nemokamo darbo srityje (Eitutytė, Šidlauskienė, 2002). Todėl šalia kitų sričių, kuriose aktualus lyčių lygybės įtvirtinimas, yra svarbus ir besimokančio jaunimo požiūris į lyčių lygybę pažinimas bei sąlygų pilnesnei lygių galimybių plėtrai ugdymo institucijose sudarymas.

Lygios galimybės vyrams ir moterims – tai kliūčių nebuvimas nė vienai iš lyčių pilnavertiškai dalyvauti ekonominiame, politiniame ir socialiniame gyvenime. Lyčių lygybės politika formaliai siekia lygaus įtakos pasidalijimo ekonominiame, visuomeniniame gyvenime ir sprendimų priėmimo procesuose. Lietuvos įstatymai užtikrina lygias moterų ir vyrų galimybes ir sudaro reikiamą teisinę bazę bei pažangos lyčių lygybės srityje įspūdį.

Tačiau realybė neatrodo tokia optimistiška. Yra šeimų, kuriose vyrauja smurtas, seksualinis išnaudojimas. Lyčių diskriminacijos problema yra reali, opi ir skausminga ne tik suaugusiems, bet ir besiformuojančiam jaunimui tiek viešosiose visuomenės gyvenimo sferose, tiek privačiame gyvenime. Jaunimo požiūris į įvairius gyvenimo aspektus formuojasi labai anksti, todėl svarbu atlikti tyrimus, apklausas, kurie atskleistų jaunimo požiūrį į lyčių diskriminaciją bei tas specifines lyčių diskriminacijos apraiškas, su kuriomis susiduria jauni žmonės.

Jaunimas – tai specifinė gyventojų grupė, turinti savo poreikius ir reikalaujanti kurti tam tikrą jaunimo politikos strategiją.

Išskiriami šie prioritetingi jaunimo politikos klausimai:

- platesnės ir lygesnės išsilavinimo galimybės;
- platesnis aktyvių darbo rinkos priemonių, skirtų jaunimui, naudojimas;
- nelaimingų atsitikimų ir smurto mažinimas;
- dėmesys reprodukcinėi bei seksualinei sveikatai;

- narkotinių medžiagų vartojimo prevencija;
- jaunimo dalyvavimo pilietinės visuomenės veikloje skatinimas (Regioninė monitoringo ataskaita, 2001).

Jaunuolių vertybinės sferos dinamikos ypatumus sąlygoja daugelis veiksnių. Dažnai pasikeitimai jų vertybinėje sferoje susiję su svarbiausiais, reikšmingiausiais žmogiškojo gyvenimo momentais. Tai, pavyzdžiui, vidurinės mokyklos baigimas, profesijos pasirinkimas, šeimos sukūrimas ir pan. Nemažą įtaką vertybinės sferos gyvenimo orientacijų formavimuisi daro ir lyties sąlygoti psichologiniai ypatumai.

Darant tyrimus socialinės percepcijos srityje, nagrinėjant darbo problemas, šeimos bei buities klausimus įrodyta, kad esama skirtumų tarp lyčių, ir jie pasireiškia įvairiose gyvenimo srityse. Iš tikrųjų tokius skirtumus lėmė pati žmogaus prigimtis. Evoliucijos procese biologiniai veiksniai nulėmė žmogaus veiklos pobūdį, jos pasidalijimą. Vyrams buvo būdinga gavėjo ir gynėjo, o moterims – šeimos židinio saugotojos funkcijos (Engelsas, 1954). Toks veiklos pasidalijimas iš esmės esantis atsirado ir yra iki šiol tik dėl to, kad egzistuoja lytis. Tai turėjo svarbią reikšmę, sudarant sąlygas auklėti vaikus, užtikrinti rūšies pratęsimą. Toliau darbo pasidalijimą galima būtų apibūdinti kaip esminį sociologinį veiksnį, kuris sąlygojo atvirkščią procesą: tai yra, veikiant socialiniams-psichologiniams elgesio reguliavimo mechanizmams (grupinės normos, orientacijos, tradicijos, auklėjimas), formavosi vyrų ir moterų veiklos, elgesio specializacija, kurios rezultatai regimi iki šių dienų visose veiklos, gyvenimo srityse – pradedant profesijos pasirinkimu, baigiant šeimyniniais santykiais. Visuomeninių santykių raida ir dėl to išryškėję socialiniai poslinkiai suformavo iš esmės naują, lygiateisišką moters ir vyro santykių tipą. Mes turime galimybę stebėti, tyrinėti, atskleisti šio proceso poveikį socialine-psichologine prasme, tirdami lyčių vertybines orientacijas (Trinkūnienė, 1983).

Šeima, mokykla veikia bręstančią asmenybę, kuri perima tokias nuostatas bei socialinius vaidmenis, kokių iš jos tikisi visuomenė (Šidlauskienė, 2001).

Darbo tikslas – ištirti abiturientų požiūrį į lyčių diskriminaciją.

Temos aktualumas – įstatyminė bazė sutvarkyta ir suderinta, tačiau dėl atotrūkio tarp įstatymų ir žmonių mentaliteto įstatymai neužtikrina jų taikymo socialinėje praktikoje. Lyčių diskriminacijos tema Lietuvoje dar nėra dominuojanti, diskusijos šiuo klausimu dar tik užsimezga, bet jos pritraukia vis didesnę visuomenės dėmesį.

Tyrimo objektas – jaunimas.

Tyrimo dalykas – jaunimo požiūris į lyčių diskriminaciją ir jos apraiškų, su kuriomis susiduria jaunimas, atskleidimas.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti diskriminacijos istorijos raidą.

2. Apžvelgti diskriminaciją šiuolaikinėje visuomenėje.
3. Išsiaiškinti pagrindinių sąvokų „lytis“ ir „diskriminacija“ sampratą.
4. Ištirti jaunimo požiūrį į lyčių diskriminaciją.

Tyrimo hipotezės:

1. Diskriminacijos samprata ir apraiškos istorijos eigoje kito.
2. Jaunimo požiūrį į moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje formuoja šeima.
3. Jaunimas mano, kad diskriminacija dėl lyties labiausiai patiriama darbe, o jos akivaizdžiausia apraiška – nevienodas atlyginimas.
4. Jaunimas labiau nei rasinę, religinę ar kitokią diskriminaciją pastebi lytinę diskriminaciją.
5. Merginos teigiamai vertina moteris, siekiančias profesinės karjeros, todėl jautriau reaguoja į diskriminacines kliūtis karjeroje.
6. Merginos labiau vertina egalitarinę šeimos struktūrą, todėl palankiau nei vaikinai vertina vyrus, einančius tėvystės atostogų.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir informacijos šaltinių analizė.
2. Standartizuotas interviu.
3. Anketinė apklausa.
4. Gautų duomenų palyginamoji analizė.

I. LYTINĖ DISKRIMINACIJA

1.1. Diskriminacijos istorinė raida

Diskriminacijos samprata ir apraiškos istorijos raidoje kito.

Ištisus šimtmečius įvairiose visuomenėse viešpatavo vyrai. Savo rankose jie turėjo valdžią, formavo vertybes, valdė turtus, kūrė svarbiausias idėjas ir elgėsi su moterimis kaip su antrarūšiais piliečiais. Mums malonu galvoti, kad gyvename pasaulyje, kur moterys laikomos lygiomis, kur jos gerbiamos. Kiek atidžiau paanalizavus, kaip tvarkoma mūsų visuomenė, kuo ji grindžia savo vertybes, matome, kad ir dabar vyrai laiko save pagrindine lytimi (Abromavičius, 2005).

Pasak A. Abromavičių, yra paskelbti faktai, kurie įrodo lyčių skirtumus ir kurie šiek tiek įrodo esant lyčių nelygybei, kalbant apie ją tiesiogiai.

C. Renzetti, D. Curran tyrimai parodė, kad negalima pasakyti, kas "protingesnis" – vyrai ar moterys, nes vienos ir kitos žmonijos dalies intelekto vidurkis beveik vienodas. Tačiau tiriant, kaip intelektas pasiskirstęs nuo aukščiausio iki žemiausio, pasirodė, kad dauguma moterų yra vidutiniško intelekto. Tuo tarpu vyrų intelektas daug tolygiau pasiskirstęs tarp aukščiausio iki žemiausio, tai yra vyrų intelekto amplitudė yra daug platesnė. Todėl parinkus paties aukščiausio intelekto žmonių grupę (1 procentas visų tiriamųjų), iš aštuonių žmonių joje septyni bus vyrai ir viena moteris. Vyrai galėtų didžiuotis, bet toks pat santykis yra ir paties žemiausio intelekto grupėje.

Moterų smegenyse 11 procentų daugiau ląstelių nei vyrų. Gal todėl moterys lengviau prisitaiko gyvenime. Gal tai kaip nors susiję su ilgesne jų amžiaus trukme. Vyrų smegenyse vyrauja dešinysis pusrutulis. Tai padeda jiems vaizduotėje lengviau manipuluoti trimačiais objektais, susigaudyti aukštyn kojomis laikomame žemėlapyje ir pan. Jie lengviau vartoja abstrakčias sąvokas.

Tikėtasi, kad moterų smegenyse vyrauja kairysis pusrutulis, kuriame yra kalbos centras. Moterys iš tiesų kalba ilgesniais, sudėtingesniais sakiniais, tačiau joms kalbant veikia abu smegenų pusrutuliai, tarp kurių, pasirodo, yra daug geresnė jungtis, nei vyrų galvose – 23 procentais platesnis pusrutulius jungiantis nervų mazgas. Vyrai kalbėdami daugiausia naudojami kairiuoju pusrutuliu, todėl jų kalba skurdesnė.

Moterų stipresnė intuicija, jos lengviau pajunta kito žmogaus būseną, geriau nei vyrai atpažįsta netgi nuotraukose užfiksuotus jausmus. Vyrai sunkiau atpažįsta ir įvardija net savo pačių jausmus (Renzetti, Curran, 1989)

Moterų diskriminavimas pastebimas jau kalboje: žmogus, protėviai, proseneliai, ainiai, Dievas tėvas – vis vyriškos giminės žodžiai. Mūsų reklama siūlydama įvairias prekes, naudoja moters kūną, tarsi bandydamosi įteigti, jog nusipirkę vieną ar kitą daiktą, kartu igysime teisę mėgautis lengvai pasiekiamu moters kūnu.

Visuomenė, turėjo ir turi dvejopus poreikius – pragyvenimo ir raiškos. Pragyvenimo poreikius tenkino ir tenkina darbas: senovėje medžioklė ar žemdirbystė, dabar – veikla, padedanti uždirbti pinigus. Raiškos poreikis – tai poreikis palaikyti sklandžius ir malonius grupės narių santykius. Visgi susiklostė taip, kad vyrai ėmė tenkinti pragyvenimo poreikius, o moterys ėmė tenkinti raiškos poreikius. Todėl vyrai, kurių rankose atsidūrė gėrybės, įgijo daugiau galios ir daugiau teisių. Tačiau visgi ne visai aišku, kodėl būtent šitaip pasiskirstyta vaidmenimis. Galbūt todėl, kad taip buvo patogiau, nes moterys, auginančios vaikus, turėjo daugiau laiko praleisti namuose. Vyrai kuriems kartą pavyko užgrobti gėrybių kontrolę, nenorėjo atsižadėti savo galios ir stengėsi išskirti moteris kaip kitokią, žemesnės padėties grupę.

Istorijos raidoje buvo vyrų ir moterų, kurių vaidmenys labai dažnai buvo skirtingi. Tai dažniausiai priklausė nuo to laiko mentaliteto ir moterų bei vyrų atliekamų darbų.

XIX a. viduryje J.Bachofenas, aprašydamas pirmykštės visuomenės raidą, pabrėžė svarbų moters vaidmenį. Jis teigė, „kad iki privatinės nuosavybės atsiradimo egzistavo egalitarinė visuomenė. Heterizmo periodu lytiniai santykiai nebuvo ribojami; buvo sudaromos grupinės santuokos, bendrai auginami vaikai“ (Bachofenas, 1861. P. 59). Tačiau, kaip teigia G.Lerner „matriarchalinėje visuomenėje šalia moters visada buvo vyras, tvarkęs šeimos ir ekonominius reikalus“ (Lerner, 1986. P. 29).

Kai egalitarinę pirmykštės visuomenės kultūrą ėmė keisti patrilinarinė, patriarchalinė kultūra, kai buvo panaikinta motinos teisė ir giminė matrilinarinė bendruomenė virto patricentrine sistema, prasidėjo ilgaamžis moteriškosios lyties išnaudojimas (Gimbutienė, 1985).

Kadaise medžiotojų ir rinkėjų bendruomenės buvo ir judrios. Nebuvo pertekliaus, todėl visi nariai buvo lygūs turtu ar skurdu. Maistą dalindavosi tarpusavyje, žemės nuosavybės niekas nė neįsivaizdavo, o pagrindinis socialinis junginys buvo šeima. Tokių klajojančių šeimų vyrai ir moterys buvo lygūs: abu tiekėdavo maistą, abu atlikdavo darbus. Žinoma, vyrai, kurie buvo stipresni už moteris, medžiodavo didesnius žvėris ir ilgesniam laikui pasitraukdavo nuo šeimos ugniakuro, o moterys daugiau laiko praleisdavo prie namų su vaikais, o laisvalaikį leisdavo drauge. Vyrų ir moterų asmenybės nelabai skyrėsi: vyrai buvo tokie pat emocionalūs, kaip moterys, o moterys – aktyvios ir atkaklios, kaip vyrai. Nei vieniems, nei kitiems netrūkdavo savigarbos jausmo, ir abi lytys žinojo, kad juos sieja vienoda abipusė priklausomybė.

Laikui bėgant atsirado žemdirbių visuomenė, kuriai jau buvo būdingi nauji ir daug sudėtingesni žemės apdirbimo būdai – arimas plūgais, drėkinimo sistema, naminių gyvulių –

jaučių, arklių – pajungimas. Tai sukėlė daug ir įvairių pokyčių visuomenės gyvenime – didesni perteklių, turtinę diferenciaciją, atsirado didesnės nuolatinės gyvenvietės, prasidėjo užkariaujamieji karai, išrastas raštas. Šiuo istorijos laikotarpiu pasikeitė ir moters ūkinis vaidmuo. Naujiems darbo būdams – arimui, stambųjų gyvulių ganymui, miško kirtimui ir namų statyboms – reikėjo fizinės jėgos, todėl šiuos darbus atlikdavo vyrai. Jie tapo pagrindiniais šeimos maitintojais ir rūpintojais, o moterims paliko namus, vaikus ir maisto ruošimą.

Sumenkus moterų ūkiniam vaidmeniui, žemdirbių kultūroje įsivyravo patriarchalinė šeima. Viena lytis imta laikyti žemesne už kitą. Moterų požiūrį į save kaip į žemesnes, priklausomas būtybes palaikė ir tikybos, kurios teigė, jog visgi vyrų viešpatavimas yra jų prigimtine teise (Prunskienė, 1997).

Patriarchalinėje Vakarų visuomenėje per amžius susiklostė tradicinės „moteriškumo“ ir „vyriškumo“ sampratos. Tradicinę „vyriškumo“ esmę įkūnija fiziškai stiprus, seksualus vyras, santūriai slepiąs ar agresyviai demonstruojantis savo emocijas, racionalus, siekias pergalės konkurencinėje kovoje, sėkmingai įveikias visas kliūtis. Tradicinė moteriškumo esmė – švelnumas, jausmingumas, romumas, pasiaukojimas šeimai. Tradicijos įleidžia gilią šaknis žmonių sąmonėje. Lyties socialinių vaidmenų istorijoje vyriškumo ir moteriškumo kildinimas vien iš biologinių – žmogaus skirtumų šiandien skamba kaip anarchizmas anachronizmas: „moterį kūnas valdo labiau nei vyrą“, „moteris susijusi su gamta, o vyras – su kultūra“ (Ortner, 1974).

Stereotipiniai lyčių socialiniai vaidmenys kinta, kintant kultūrai, socialiniai aplinkai, visuomenės nuostatoms, lūkesčiams – keičiasi, ir lyčių elgsenos normos ir visuomenės vertinimai lyčių atžvilgiu, ir moters ir vyro statusas. Žvelgiant istoriškai Senasis ir Naujasis Testamentai atkuria tą amžiaus tarpsnį, kuriame dažnai ne tiek parodomas švelnumas, kiek pastangos užvaldyti kitą žmogų. Meilės objektas yra laimikis, panašiai kaip teritorijos. „Šeima kuriama tam, kad žmogus patektų į kokią nors tautą, socialinę ar religinę bendruomenę. Todėl reikia priimti tam tikrus įstatymus ir jų laikytis, kad vyrų tvarka ir būtų užtikrintas giminės tęstinumas: moterys yra istorijos kurstytojos, nes jų vaikai – tai ateitis“ (Lesueur-Chalmet, Marny, 2000. P. 97). Įsigaliojus patriarchatui (IV-II t. pr. mūsų era), klostėsi monogaminė šeima, tačiau monogamija buvo privaloma tik moterims, vyrai turėjo didesnių lytinio gyvenimo laisvių, paplito poliginija, haremai. Šitaip senai susiformavusi nuostata jaučiama ir šiais laikais, kai į vyrų nesantuokinius seksualinius santykius žiūrima atlaidžiau nei į moterį. „Tradiciškai vyrų gyvenimas siejamas su viešąja sfera, visuomeniniu gyvenimu ir tuo, kad yra už namų. Moters gyvenimą apibūdina trys „k“ – „Kinder, Kuchen und Kirchen“ (vaikai, virtuvė ir bažnyčia). Visa tai telpa viename žodyje „namai“ (Vosyliūtė, Mažeikienė, Stonkuvienė, 2000).

Komunistinis palikimas taip pat paliko gana žymų spaudą diskriminacijos istorijos raidoje. Viena pagrindinių kliūčių siekti realios moterų ir vyrų lygybės yra tikėjimas, kad ji jau pasiekta komunizmo laikotarpiu. Iš tikrųjų ištyrus moterų kaip darbo jėgos vaidmenį prieš demokratizavimą atsiskleidžia faktas, jog taip nėra. Formalios lyčių lygybės fone pradiniu planinės socialistinės ekonomikos laikotarpiu „emancipuotos moters“ modelis buvo kuriamas pasitelkus įvairius ekonominius, teisinius ir socialinius mechanizmus. Moterys buvo raginamos dalyvauti visų rūšių darbuose lygia greta su vyrais, nors pagrindinis veiksnys, skatinęs daugumą jų dirbti, buvo maži atlyginimai, vertę šeimas ieškoti būdų, kaip padidinti pajamas. Teisinis moterų ir vyrų lygybės pagrindas buvo tarsi sukurtas, bet tuo pat metu moterys, veikiamos praeities tradicijų, ėmėsi dvigubos vaikų auginimo ir namų darbų ruošos.

Atitinkamai buvo trys pagrindiniai moterų dalyvavimo socialistinėje ekonomikoje aspektai: darbas, socialinis-politinis gyvenimas ir šeima. Kad moterys galėtų sėkmingiau atlikti šias skirtingas pareigas, valstybė sukūrė palankias teises ir ekonomines sąlygas: buvo skiriamos gerai mokamas gimdymo atostogos, daugelyje šalių pripažinta moterų teisė nutraukti nėštumą, įsteigta daug vaikų priežiūros įstaigų ir t.t. Tačiau tai, kad socializmo metais moterys buvo skatinamos dalyvauti nacionalinėje ekonomikoje, automatiškai dar negarantavo joms de facto vienodo su vyrais statuso. Vienas pagrindinių moterų diskriminacijos šaltinių, pavyzdžiui, buvo tai, kad visuomenė vaidmenį apibrėžė ir suvokė tiek kaip motinų, tiek kaip darbuotojų. Dviguba darbo diena ir iš to išplaukianti pareigų našta buvo nuolatinis daugelio moterų streso šaltinis, o formali įstatymų nauda dažnai turėjo atvirkštinį poveikį – iš tikrųjų buvo įtvirtinti stereotipiniai vaidmenys ir nevienodai paskirstytos moterų ir vyrų pareigos šeimoje. To rezultatas – daugelis moterų savo teisę į darbą laikė greičiau pareiga, o ne neatimama žmogaus teise. Tačiau didelis pliusas buvo aukštas moterų išsilavinimo lygis – turtas, kuris, deja ekonomikos reformos laikotarpiu nebuvo efektyviai panaudotas, nes valstybė nesugebėjo visiškai užtikrinti užimtumo (Stojimo į ES proceso stebėseną: Moterų ir vyrų lygios galimybės, 2002).

Socialistinio pasaulio moterys buvo išsilavinusios moterys. Jos gaudavo tokius pat atlyginimus kaip vyrai, bet ir dirbo lygiai su vyrais: statybininkėmis, traktorininkėmis, administratorėmis. Oficialusis moters idealas buvo moteris visuomeninkė. Tačiau prievarta iš namų išvaryta moteris, kurios uždarbis sudarė pusę šeimos pajamų, dar turėjo labai prastomis sąlygomis auginti vaikus ir rūpintis nuolatinių prekybos sutrikimų apsunkintu namų ūkiu. Turėdama lygias teises, moteris iš teisių tempė daug didesnę darbų ir rūpesčių našta nei vyrai. Tai buvo pasityčiojimas iš moters, motinystės, motiniškumo. Moterys buvo diskriminuojamos, bet ne atimant joms teises, o užkraunant tas teises kaip prievolę, be jokios pasirinkimo laisvės, neatsižvelgiant į jų prigimtį, norus ir jėgas (Litvinaitė, 1998).

Pereinamuoju ekonominiu, socialiniu ir politiniu laikotarpiu vyravo bendras įsitikinimas, kad lyčių lygybė komunizmo metais jau pasiekta. Iš tikrųjų, nepaisant neginčijamai teigiamų dalykų, kurie buvo įtvirtinti senojo režimo laikais, tikroji lyčių lygybė pasiekta nebuvo, ir egzistavo diskriminacija, tegul dažniausiai ignoruodama, niekada neužfiksuota dokumentuose, nepripažinta ir nenubausta. Tuo pačiu metu komunistinė politika numatė įvairiopą atstovavimą kai kuriuose centriniuose ir vietos valdžios organuose, ypač pagal lytį ir nacionalinę priklausomybę. Žinoma, šis atstovavimas labiau rėmėsi priklausymu ar parama partijai negu kompetencija ar gebėjimais, ir dažniausiai vyravo nuomonė, kad tokie atstovai nenaudingi struktūroms, į kurias yra paskirti. To paprasčiausiai reikėjo ataskaitoms ir statistikai. Tad nieko itin stebėtina, kad 1990 m. šių šalių politinis elitas ir visuomenė atmetė moterų atstovavimo kvotų idėją, „pozityviają diskriminaciją“ ar „specialiąsias priemones“ moterų atstovavimui pagerinti. Šios sunkios praeities pamokos nuolat pasitelkiamos diskutuojant apie teigiamo poveikio veiksmus žmogaus teisių aspektu. Praėjo dešimtmetis, kol senieji prietarai, nors ir iš dalies, buvo nugalėti.

Pereinamuoju laikotarpiu lyčių lygybės klausimai vyriausybės pirmą kartą skyrė dėmesio dešimtojo dešimtmečio viduryje, kai buvo rengiamasi IV pasaulinei moterų konferencijai Pekine, dalyvaujama joje ir tęsiama jos pradėta veikla. Faktas, kad labai neseniai dauguma narystės siekiančių šalių neturėjo aiškiai apibrėžtų teisės nuostatų ir vienodo užmokesčio bei vienodų sąlygų taikymo principo mechanizmų, rodo, kaip menkai anksčiau šiai temai buvo skiriama dėmesio.

Pereinamuoju laikotarpiu prie praeities prietarų prisidėjo naujos problemos:

- ekonominiai suvaržymai. Santykinai didelė dirbančių moterų proporciją įtvirtino planinės ekonomikos principai, valstybinis pramonės monopolis ir dirbtinai palaikomas užimtumas, kuris buvo galimas tik mokant itin mažus atlyginimus. Žlugus socialistinei ekonomikai bei rinkoje įsigaliojus pasiūloms ir paklausoms dėsniams, visiškai sugriuvo pasenę darbo metodai ir kartu sumažėjo moterų santykis nacionalinėje darbo jėgoje. Taip pat atsirado daug atvejų, kai moterų teisės į darbą buvo pažeidžiamos, o tai dar labiau pakirto jų norą aktyviai dalyvauti nacionalinėje ekonomikoje;

- žema teisinė kultūra ir silpnos institucinės struktūros. Bendra visų narystės siekiančių šalių silpnoji vieta – žemas įstatymų, netgi tų, kurie formaliai ES *acquis* atitinka, įgyvendinimo lygis. Tas pat pasakytina ir apie naujuosius teisės aktus, priimtus narystės derybų procese. Daugeliu atvejų taip pat yra dėl silpnų ir pakankamai išteklių neturinčių institucijų, dėl menkų žinių apie socialines teises ir standartus bei apie lyčių lygybę, taip pat nesant precedentinės teisės lyčių klausimais.

Finansinių išteklių trūkumas irgi yra svarbus dalykas. Į kurį turėtų atkreipti dėmesį Europos Komisija, siekdama paremti ES standartų įgyvendinimą ir sukurti bei išplėtoti lyčių lygybės mechanizmus. Daugiau investicijų į išsilavinimą ir karjeros plėtrą, taip pat siekiant remti efektyvų administravimą ir žinias integruotis į ES, yra pagrindinis iššūkis, ir ši sritis būtų patobulinta, tai teigiamai atsilieptų stojimo procesui (Stojimo į ES proceso stebėseną: Moterų ir vyrų lygios galimybės, 2002).

A.Abromavičius analizuodamas to meto spaudą, ypač tą kuri yra skirta moterims, susidaro nuomonę, jog spaudoje rašoma ne apie moteris, o apie vyrus. Tuo metu nebuvo aptarinėjamos temos, kurios šiuo metu yra pačios populiariausios. Niekas tuo metu nekalbėjo apie „seksualinį priekabiavimą“, „nelygias teises“. Bet negi to nebuvo? Savaiame aišku, jog viskas buvo, tiesiog tuo metu moterų teisės buvo labai apribotos ir lyčių nelygiavertiškumas buvo dar didesnis nei dabar (Abromavičius, 2005).

Pasak V.Kanopinės, imant Lietuvos situaciją šiuolaikinėje visuomenėje, pastebima, kad darbo rinkoje moterų diskriminacija įgyja gan ciniškas formas. Akivaizdi ir atvira moterų diskriminacija matoma jau pirmoje „įėjimo į darbo rinką“ fazėje, kuomet darbo skelbimuose plačiai taikomi amžiaus-lyties kriterijai. Moterims siūlomų užsiėmimų ratas ribojamas mažesnės kvalifikacijos ir prestižo darbais (sekretorė, auklė ir pan.), o pradedančioms verslininkėms dirbtinai sudaromos kliūtys gauti lengvatinius kreditus, licenzijas ir pan.

Darbas sudėtingoje šiuolaikinėje ekonomikoje reikalauja tam tikrų asmens būdo savybių – atkaklumo, išradingumo, savarankiškumo, gebėjimo siekti vis aukštesnių tikslų. Dirbančiai moteriai šie bruožai taip pat būtini, kaip ir vyrui. Straipsniai apie atkaklias, savarankiškas, daug ko pasiekusias moteris dabar yra vieni populiariausių. Nors išlaikančių šeimų vyrų ir moterų skaičius vis mažiau skiriasi, vis dėlto vyrai ir moteris nedirba visai tų pačių darbų. Moteris daugiau dirba tose srityse, kuriose atitinka tradicinį moters vaidmenį: tekstilės ir siuvimo pramonėje, vaikų darželiuose, mokyklose, socialinės rūpybos įstaigose. Jos rečiau pakula į tą tarnybos lygį, kuriame reikia autoriteto ir lyderio savybių (Kanopienė, 1998).

Dirbančios moters statusas kyla. Kultūros ir ugdymo nulemtus lyčių skirtumus mažina ir šeimos gyvenimo būdas modernioje visuomenėje. Išplėstinės šeimos nyksta. Mažoje, judrioje ir savarankiškoje tėvo, motinos ir vaikų šeimoje abu sutuoktiniai turi išmokti pavaduoti vienas kitą, nes jokie giminės neateina į pagalbą. Todėl vyrai vis dažniau įtraukiami į namų ruošos darbus ir vaikų auklėjimą. Visuomeninės informavimo priemonės vis dar reklamuoja tradicinius vyro ir moters asmenybės bei elgesio modelius. Tačiau vyriškumo ir moteriškumo supratimas po truputį kinta (Litvinaitė, 1998).

Kaip buvo minėta, tradiciniai šeimai buvo būdinga vyro ir moters šeimyninių vaidmenų atskyrimas, vyro vadovavimas šeimai, jo „kaip maitintojo“ vaidmuo. Šiuolaikinėje visuomenėje

labai daug moterų sąmoningai ar nesąmoningai neperduoda jokios atsakomybės sutuoktiniui arba kritikuoja sutuoktinio elgesį. Daugelyje dabartinių šeimų karjeros siekia ir vyras, ir žmona, kurie jaučiasi šeimos gyvenime lygiaverčiai partneriai (Navaitis, 2001). Taigi moteris laviruoja tarp karjeros ir šeimos. Jos karjera dviguba, kaip privalumas – finansinė nepriklausomybė, įsitvirtinimas kaip specialistės, šeimos materialinės gerovės kėlimas.

Naujasis vyras – auklėtojas ar įvairiapusis tėvas, anksčiau – daugiau išlaikytojas, gynėjas, tarpininkas, autoritetas, dabar – dėmesingesnis, sąmoningesnis, suvokiantis vaikų emocijas ir psichologinius poreikius, t.y. ne vien tik aprūpina finansiškai, bet ir auklėja.

Ateityje tėvų vaidmenys dar labiau priklausys nuo asmeninio pasirinkimo, o tradicines vyro ir moters pareigas dalysis abi lytys (Lamontague, 1999).

Vaidmens statusas susijęs su jam tenkančiomis pareigomis ir teisėmis. Žmogus, atliekantis tam tikrą vaidmenį įgauna ir jam priklausančią statusą, kurio svyravimai nėra dideli, pvz.: motinos vaidmuo, apimantis ypač daug pareigų. Vaidmens atitikimas asmenybės galimybes reikšmingas šeimos stabilumui (Navaitis, 1996).

Apžvelgus diskriminacijos istorijos raidą galime pastebėti, kad lytiniai skirtumai gali būti tiek vienos, tiek ir kitos lyties diskriminavimo prielaida, todėl lytinės diskriminacijos ištakų reikia ieškoti ne juose o visuomeninėse sąlygose. Taip pat matome, kad ekonominiai ir socialiniai pokyčiai vyksta sparčiau nei kinta žmonių mentalitetas, todėl pasenusios pažiūros tampa rimta kliūtimi įtvirtinant demokratines permainas.

1.2. Diskriminacija šiuolaikinėje visuomenėje

Konstitucijos 29 straipsnis skelbia, jog įstatymui, teismui ir kitoms institucijoms, jas atstovaujantiems pareigūnams visi asmenys lygūs; draudžia varžyti teises ar teikti privilegijų žmogui dėl jo/jos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Pasak S.Vidrinskaitės jau ne vienerius metus mūsų visuomenėje vyksta diskusija apie lyčių lygybės užtikrinimą. Lygiateisiškumas, kaip vienas iš pagrindinių žmogaus teisių principų, yra reglamentuojamas tarptautiniuose dokumentuose ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Lygiateisiškumą pažeidžianti veikla – diskriminacija – yra draudžiama, todėl siekiama sudaryti sąlygas lygiateisiškumui užtikrinti ir įgyvendinti (Vidrinskaitė, 2005).

Europos integracija paskatino daug Lietuvos teisės sistemos pokyčių, tame tarpe ir lyčių lygybės srityje. Nuo 2002 m. priimta nemažai įvairių teisės aktų pataisų. Per 2002-2004 metų laikotarpį, siekiant įgyvendinti trūkstamas Europos Sąjungos direktyvų nuostatas, keletą kartų buvo keičiamas ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas.

Remiant Jungtinių Tautų vystymo programai ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, 2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ėmė rengti naują lygias galimybes įtvirtinantį įstatymą, uždraudžiantį asmenų diskriminaciją ir jų teisių pažeidimus dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos bei įsitikinimų. Naujasis Lygių galimybių įstatymas, pritarus didžiajai Seimo narių daugumai, priimtas 2003 m. lapkričio 18 d., įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d. Tačiau lyčių lygybės srityje dirbančios moterys nuogąstavo dėl jo įgyvendinimo priežiūros priskyrimo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kompetencijai. Buvo atkreiptas dėmesys į didelę riziką, kad tarnybą užplūs asmenų skundai dėl kitų diskriminacijos formų, todėl neišvengiamai sumažės lyčių lygybės problemoms skiriamas dėmesys (Purvanekienė, 2003). Kiti ekspertai tarnybos funkcijų išplėtimą vertino pozityviai, teigdami, jog tai padės apjungti diskriminacijos dėl kelių pagrindų iš karto tyrimą.

1999 m. įsteigta nepriklausoma Seimui atsakinga Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra svari valstybės institucija, turinti reikiamus įgaliojimus ir esanti viena svarbiausių lygių galimybių įgyvendinimo mechanizmo institucijų. Ji atsakinga už Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo įgyvendinimo kontrolę. Lygių galimybių kontrolierius tiria asmenų skundus dėl diskriminacijos lyties pagrindu bei seksualinio priekabiavimo, Seimui ir valstybės institucijoms teikia pasiūlymus dėl lygių galimybių politikos prioritetų bei rekomendacijas dėl teisės aktų keitimo ar papildymo. Kartu su kitais tarnybos pareigūnais kontrolierius prižiūri, kad žiniasklaidos priemonėse nebūtų spausdinami diskriminaciniai skelbimai bei formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą.

Europos integracijos procesas suteikė pagreitį įvairių lyčių lygybės programų įgyvendinimui. Daugybė moterų nevyriausybinų organizacijų, viešųjų įstaigų ir valstybinių institucijų koordinuoja ar dalyvauja projektuose pagal ES administruojamas programas (PHARE, SOKRATE, INTERREG).

Nors įstatymai reikalauja už vienodą darbą mokėti vienodą darbo užmokestį, tačiau jo skirtumas yra viena iš moterų ir vyrų nelygybės apraiškų darbo rinkoje. Nepaisant geresnio moterų išsilavinimo, 2003 m. moterų vidutinis atlyginimas buvo 16,8 proc. mažesnis nei vyrų privačiame sektoriuje ir 24,8 proc. valstybės sektoriuje. Šį atlyginimų skirtumą lemia tai, jog viešojo sektoriaus sritys (socialinė rūpyba, švietimas, kt), kuriose dominuoja moterys prasčiau apmokamos nei labiau vyriškos veiklos (energijos tiekimas, kt).

2003 m. moterys stipriai dominavo sveikatos apsaugos ir socialinio darbo (85,6 proc. visų dirbančiųjų), švietimo (79,3 proc.), viešbučių ir maitinimo įstaigų (81,3 proc.) srityje; šiuose veiklos baruose buvo mokami žemiausi vidutiniai atlyginimai, - atitinkamai: 976 Lt, 988 Lt ir 782 Lt. Skirtingą moterų ir vyrų darbo užmokestį lemia ir vertikali darbo rinkos segregacija, t.y. tai, kad vyrai paprastai eina aukštesnes pareigas nei moterys. Tuo galima paaiškinti skirtingą

moterų ir vyrų darbo užmokestį tame pačiame ekonominės veiklos sektoriuje. 2003 m. moterys uždirbo mažiau nei vyrai visuose sektoriuose, apie kuriuos duomenis pateikia Statistikos departamentas (iš viso 14 sektorių). Didžiausias darbo užmokesčio skirtumas nustatytas finansinio tarpininkavimo rinkoje: šiame sektoriuje vyrai vidutiniškai uždirbo 3,603 Lt per mėnesį, o moterys – 2,138 Lt (41 proc. skirtumas) (Pranešimas apie lyčių lygybės politikos įgyvendinimą Lietuvoje, 2005).

S.Litviničiienės statistika rodo, kad vadovaujančios pozicijos tebeprisklaido vyrams, tačiau padėtis keičiasi į gerąją pusę. Moterų vaidmuo didėja visuose visuomenės lygiuose. Pagausėjo moterų, išrinktų į Seimą (nuo 11 iki 21 proc.) ir į Europos Parlamentą (išrinktos 5 moterys) (38 proc.), Vyriausybėje (ministrės ir viceministrės, ministerijų sekretorės, ministrų patarėjos) yra 28 proc., savivaldybių tarybose – 21 proc. moterų.

Moterys vis aktyviau dalyvauja komercinėje veikloje, keletai klestinčių kompanijų vadovauja moterys, ypač ryškėja moterų dalyvavimas smulkaus verslo įmonių veikloje tendencijos. Tačiau vis dar daugiau vyrų negu moterų vadovauja privačiam verslui. Tarp smulkaus ir vidutinio verslo įmonių vadovų moterys sudaro apie 40 proc. (Litviničiienė, 2005)

P.Droblytė rašo, kad pastaruoju metu Lietuvos žiniasklaida kaip niekada daug skiria dėmesio „lyčių klausimui“. Ši „naujai išdygusi“ probleminė sfera tapo jos dėmesio objektu neatsitiktinai. Tam pagrindą sudarė ir per pastarąjį dešimtmetį išsiplėtojęs moterų nevyriausybinių organizacijų tinklas, kuris sistemingai kreipė visuomenės dėmesį į specifines moterų problemas ir lyčių lygybės klausimus, kurie iki tol apskritai nebuvo suprobleminti; pagaliau, atsirado ir toks reiškinys kaip akademinės moterų studijos, kurios sukūrė pagrindą transliuoti visai naują moteriškumo ir lyčių santykių problemos matymą ir pagrindą. Paskutinis ir bene labiausiai prikaustęs žiniasklaidos dėmesį precedentas šiame kontekste yra, žinoma Lyčių lygių galimybių projektas, ilgų svarstymų ir karštų diskusijų pasekoje tapęs naują juridinių lyčių santykių viešojoje erdvėje reglamentą. Svarbus jis ir politine prasme, nes praktiškai šis dokumentas įgyvendina liberaliosios demokratijos (Droblytė, 2002)

Valdžios ir valdymo institucijoms įstatymas nustato pareigą įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises. Pagal kompetenciją šios institucijos privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės; rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, kurios keistų visuomenės nuostatas, kad viena lytis pranašesnė už kitą; įstatymų nustatyta tvarka remti visuomeninių organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros fondų programas, kurios padeda įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes. Švietimo ir mokslo įstaigos privalo užtikrinti vienodas sąlygas priimant į profesinio mokymo įstaigas, aukštesnias, aukštąsias mokyklas ir kvalifikacijos kėlimo kursus; skiriant stipendijas bei teikiant studijų kreditus; parenkant mokymo programas; vertinant žinias. Šios įstaigos pagal

kompetenciją privalo užtikrinti, kad mokymo programose ir vadovėliuose nebūtų propaguojamas moterų ir vyrų diskriminavimas. Įgyvendindamas lygias moterų ir vyrų teises, darbdavys privalo priimdamas į darbą taikyti vienodus atrankos kriterijus, išskyrus tam tikrą darbą, kurį atlikti gali tik konkrečios lyties asmuo; sudaryti vienodas darbo sąlygas, galimybes tobulinti kvalifikaciją, taip pat teikti vienodas lengvatas; naudoti vienodus darbo kokybės vertinimo kriterijus; už tokį pat darbą mokėti vienodą užmokestį; imtis priemonių, kad darbuotojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo; imtis priemonių, kad nebūtų persekiojamas darbuotojas, pateikęs skundą dėl diskriminacijos. Prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, įgyvendindamas moterų ir vyrų lygias teises, privalo visiems vartotojams, nesvarbu, kokia jų lytis, taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas; suteikdamas vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuodamas, užtikrinti, kad šioje informacijoje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekimas, teisių apribojimas ar privilegijų teikimas dėl asmens lyties bei formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą (Schianitz, 2001).

Lietuvoje per pastaruosius kelerius metus pasiekta nemaža reikšmingų pasiekimų lyčių lygybės klausimais. Ministrų kabinetas patvirtino trečiąjį pranešimą dėl Jungtinių Tautų Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo įgyvendinimo Lietuvoje. Patobulintas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, ratifikuotas JT Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims Fakultatyvinis protokolai, įsigaliojo naujasis Darbo kodeksas, Baudžiamasis ir baudžiamojo proceso kodeksai, Civilinis ir Civilinio proceso kodeksai. Lietuva buvo įvardinta kaip pirmaujanti derinant teisės aktus su ES teisės aktais lyčių lygybės srityje integracijos į ES procese. Taip pat teigiamai įvertintas ir visų Lietuvos valstybinių institucijų pareigos įgyvendinti programas lyčių lygybės klausimais įteisinimas, Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos įsteigimas, įvairių programų patvirtinimas.

Nuo 2003 m. Lietuvoje įgyvendinama Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių programa, kuria buvo siekiama įgyvendinti moterų ir vyrų lygių galimybių principus užimtumo, švietimo ir mokslo, politikos ir kitose srityse (Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2002).

Lietuva pirmoji tarp Šiaurės ir Baltijos šalių padėjo pagrindus kovai su prekyba žmonėmis. 2002 m. šalyje buvo patvirtinta ir pradėta intensyviai vykdyti Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos programa (Burneikienė, 2002)

Siekiant kovoti su smurtu prieš moteris šeimoje, parengtas ir pateiktas Seimui Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo projektas, teisiškai užtikrinantis esminę kovos su smurto prieš moteris šeimoje nuostata, plačiai taikomą ES šalyse, - smurto šeimoje atveju iš

namų turi būti pašalinamas smurtautojas. Taip pat Smurto šeimoje mažinimo strategijos ir priemonių plano projektas.

Trečiasis pranešimas dėl JT Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo įgyvendinimo apima laikotarpį nuo 2000 m. antrojo pusmečio iki 2004 m. lapkričio 2 d. Įžanginį ir antrąjį pranešimą Lietuva sėkmingai apsigynė Niujorke 2000 m. birželio mėn. Lietuvos įstatymai užtikrina kiekvieno asmens apsaugą nuo diskriminacijos dėl lyties (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 2 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės, nepaisant jų lyties, principas. Kodekso 129 straipsnis draudžia nutraukti darbo santykius su asmeniu dėl jo/jos lyties. Valstybės tarnybos įstatymas taip pat atmeta galimybę diskriminuoti valstybės tarnautoją dėl lyties.

Socialinę apsaugą reglamentuojantys įstatymai (Valstybinio socialinio draudimo, Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas ir kiti), specialūs įstatymai dėl išmokų, ligos, motinystės, nelaimingų atsitikimų darbe atvejais garantuoja socialinę apsaugą tiek moterims, tiek vyrams.

Diskriminaciją dėl lyties draudžia Baudžiamojo kodekso 169 ir 170 straipsniai. Jų nesilaikymas uždraudžia baudžiamąją atsakomybę. Policijos įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad policija nešališkai gina visus asmenis, esančius Lietuvos Respublikos teritorijoje, nepaisydama jų tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikimų ar pažiūrų.

Lietuvoje diskriminaciją dėl asmens lyties draudžia ir didelė dalis kitų, įvairias visuomenės veiklos ar gyvenimo sferas reglamentuojančių įstatymų.

Tačiau didžiausias postūmis, sustiprinęs teisinius lyčių lygybės pamatus Lietuvoje, buvo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, priimtas 1998 m. gruodžio 1 d. ir įsigaliojęs 1999 m. kovo 1d., kuris buvo pirmasis visoje Centrinėje ir Rytų Europoje (Burneikienė, 2002).

Nuo 1996 m. Lietuvos Respublikos Seime veikia nuolatinė Šeimos ir vaiko reikalų komisija. 1997 m. Seime įsteigta Moterų parlamentinė grupė. Tai pat veikia iniciatyvas lyčių lygybės klausimais koordinuoja Žmogaus teisių komitetas, rengiantis įstatymų projektus ir teikiantis juos Seimui svarstyti.

1997 m. Lietuvos statistikos departamentas įpareigotas rinkti, analizuoti ir publikuoti statistinius duomenis, skirstomus pagal lytį. Nuo 2001 m. lygių galimybių moterims ir vyrams įgyvendinimą koordinuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Lietuvoje veikia daugiau nei 80 moterų nevyriausybinių organizacijų ir krizių centrų, kurie savo veikla atkreipia visuomenės dėmesį į lyčių lygybės klausimus.

Net ir liberaliausi įstatymai nepajėgs užkirsti kelio diskriminacijai dėl lyties, jeigu planuojant bendruomenės gyvenimą nebus įvertinti moterų ir vyrų būties skirtumai, kuriuos sąlygoja jų socialinė patirtis, stereotipinės nuostatos, kultūrinės tradicijos. Akivaizdu, kad dėl socialinės patirties skirtumų patriarchalinė lyčių tvarka vyrams ir moterims kėlė ir kelia skirtingų problemų tiek privačioje, tiek viešojoje gyvenimo sferose (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Su diskriminacija dėl lyties Lietuvoje susiduria 16 proc. šalies gyventojų. Pagal DELFI užsakymu „Spinter tyrimų“ atliktą apklausą, dažniau su šiuo reiškiniu susiduria moterys (22 proc.), aukštesnio išsimokslinimo, didesnių pajamų, vidutinio amžiaus atstovai. Didžioji dalis Lietuvos visuomenės teigiamai arba neutraliai vertina faktą, kad daugumą vadovaujančių postų mūsų šalyje užima vyrai – 36 proc. šį faktą vertina teigiamai (42 proc. vyrų ir 32 proc. moterų), 40 proc. – neutraliai bei 22 proc. neigiamai (18 proc. vyrų bei 26 proc. moterų). Tokia situacija labiau netenkina aukštesnį statusą visuomenėje turinčių moterų – aukštesnio išsimokslinimo, didesnių pajamų, didmiesčių gyventojų.

Labiau nei karjeros galimybės Lietuvos moterų netenkina uždarbio skirtumai. Nors bendrai šalies gyventojų atsakymai pasiskirsto į tris dideles grupes – 32 proc. šį faktą vertina palankiai, 36 proc. neutraliai, o 30 proc. nepalankiai, vyrų ir moterų atsakymai labai skiriasi – uždarbio skirtumus teigiamai vertina 28 proc., o neigiamai – 36 proc. moterų. Tuo tarpu net 37 proc. vyrų tokią situaciją vertina palankiai, 24 proc. – nepalankiai.

Beveik pusė šalies gyventojų (49 proc.), palankiai žiūri (žiūrėtu) į vyrus, išeinančius tėvystės atostogų. Tokie vyrams dažniau gresia susidurti su skeptiškomis kitų vyrų nuostatomis, tačiau jas „atpirktų“ palankus jaunimo bei dailiosios lyties atstovių požiūris (<http://www.spinter.lt/>).

Apibendrinant galime teigti, kad Lietuvoje realiai būtų laikomasi moterų ir vyrų lygių galimybių principo, nepakanka vien šias galimybes garantuojančių teisės aktų ir gana gerai sutvarkyto valstybės institucijų mechanizmo. Taip pat reikia ugdyti visuomenės nuostatą, kad kiekvienas asmuo gali naudotis teise ginti savo prigimtines teises teisme ar administracinėmis priemonėmis, o reikalui esant ginti jas ir nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

3. Diskriminacijos ir lyties samprata

Apžvelgus diskriminacijos istorinę raidą ir ją ribojančius įstatymus galime aptarti jos sampratą. Dera pažymėti, kad ji irgi kito. Todėl turime apžvelgti tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sąvokas, diskriminacijos požymius, psichologines nuostatas, kurios verčia žmones savaip elgtis tiek visuomeniniame, tiek privačiame gyvenime. O taip pat trumpai paanalizuoti jau kelerius metus galiojančių Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymų pagrindinius aspektus, kurie galioja tiek viešojoje, tiek privačiojoje gyvenimo sferose.

Tarptautinių žodžių žodyne „diskriminacija – tai teisių mažinimas arba atėmimas asmenims ar asmenų kategorijai dėl rasinių požymių, kalbos, religinių ar politinių įsitikinimų, tautinės ar socialinės priklausomybės, turtinės padėties, gimimo vietos; priemonės, kuriomis valstybė ar valstybių sąjunga sumažina kurios nors valstybės, jos atstovų ar piliečių teises; engimas, nevienodas žmonių traktavimas“ (Vaitkevičiūtė, 1999. P. 268-269).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnis skelbia, kad „prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus visi asmenys lygūs. Be to, žmogaus teisių negalima varžyti ir negalima teikti jam privilegijų dėl jo lyties <...>“. Atitinkamai diskriminacijos draudimas įvardytas ir Lietuvos Respublikos darbo kodekse, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, tarptautinės teisės bei Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose žmogaus teises, įtvirtinančiuose lygias vyrų ir moterų teises (Amsterdamo sutartis; Darbo kodeksas, 2002; Valstybės tarnybos įstatymas, 1999).

1998 m. gruodžio 1 d. Seimas priėmė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą, kuris įsigaliojo 1999 m. balandžio 1 d., o 1999 metų gegužės 25 d. įsteigė Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

2002 m. birželio 18 d. priimti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pakeitimai ir papildymai išplėtė sritis, kuriose būtina įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes, uždraudžiant diskriminaciją dėl lyties vartotojų teisių apsaugos ir reklamos srityse

Nuo 2005 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujasis Lygių galimybių įstatymas, priimtas 2003 m. lapkričio 18 d.. Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Lygios galimybės – tai tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų. Lygių galimybių pažeidimas – tai tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų (<http://www3.lrs.lt/>).

Moterų ir vyrų lygių įstatymas buvo pirmasis toks visoje Rytų Europoje. Mūsų kaimyninėse šalyse Latvijoje ir Estijoje specializuoto įstatymo vis dar nėra (Mackevičiūtė, 2004). Šio įstatymo paskirtis – „užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl asmens lyties“ (Lygių galimybių įstatymas, 2005). Įstatymas

draudžia tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl lyties ir seksualinį priekabiavimą. Tačiau įstatymo nuostos nėra taikomos šeimos ir privataus gyvenimo srityse.

Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, tiesioginė diskriminacija dėl lyties – tai pasyvus ar aktyvus elgesys, kuriuo išreiškiamas pažeminimas, paniekimas, taip pat teisių apribojimas ar privilegijų teikimas dėl asmens lyties, išskyrus:

1. specialią moterų apsaugą nėštumo bei gimdymo ir vaiko žindymo metu;
2. tik vyrams taikomą karinę prievolę;
3. skirtingą moterų ir vyrų pensijinį amžių;
4. moterims taikomus žmonių saugos darbe reikalavimus, kuriais atsižvelgiant moterų fiziologines savybes, siekiama išsaugoti jų sveikatą;
5. tam tikrą darbą, kurį atlikti gali tik konkrečios lyties asmuo;
6. įstatymų nustatytas specialias laikinas priemones, taikomas siekiant paspartinti faktinės vyrų ir moterų lygybės įtvirtinimą, ir kurios, įgyvendinus moterų ir vyrų lygias teises ir vienodas galimybes, turėtų būti atšaukta – pozityvi diskriminacija;
7. skirtingų tam tikrą bausmių vykdymo tvarką ir sąlygas“.

Netiesioginė diskriminacija dėl lyties – veikimas ar neveikimas, teisės normos ar vertinimo kriterijai, kurie formaliai yra vienodi moterims ir vyrams, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas ar privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas vienodai iš lyčių (Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, 1998).

Lygių galimybių įstatyme, tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai dėl jo amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų taikomos prastesnės sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus šiuos įstatymų numatytus atvejus:

- 1) apribojimus dėl amžiaus;
- 2) reikalavimą mokėti valstybinę kalbą;
- 3) draudimą dalyvauti politinėje veikloje;
- 4) dėl pilietybės taikomas skirtingas teises;
- 5) specialias priemones sveikatos apsaugos, darbo saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant neigaliesiems sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes;
- 6) specialias laikinas priemones, taikomas siekiant užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimui dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų;

7) kai dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tam tikra žmogaus savybė yra įprastas ir lemiantis profesinis reikalavimas, o šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas yra tinkamas.

Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmenims (Lygių galimybių įstatymas, 2005)

Išanalizavus pagrindines diskriminacijos sąvokas, galime teigti, kad yra šie tiesioginės ir netiesioginės diskriminaciniai požymiai:

- dėl amžiaus;
- dėl lytinės orientacijos;
- dėl negalios;
- dėl rasės ar etninės priklausomybės;
- dėl religijos ar įsitikinimų.

Tarptautinių žodžių žodynas diskriminaciją apibrėžia kaip teisių apribojimą arba atėmimą tam tikrai asmenų kategorijai dėl kokių nors požymių. Galima sakyti, kad diskriminacija, rasizmas, netolerancija, ksenofobija – tai socialinės sąvokos, kurias privalu įsisąmoninti, kad suprastume jų esmę. Pasaulį suvokiame iš įvairiausių pasakojimų apie jį ir konstruodami supratimą, kas jame esame ir – dar svarbiau – kas nesame. „Kito“ suvokimas yra labai svarbus, kalbant apie tokias sąvokas kaip rasė, lytis, religija, politinės pažiūros, tautybė, lytinė orientacija bei savo santykį su šiomis sąvokomis.

Psichologiškai žmogui daug patogiau nekęsti kito asmens, nei bjaurėtis savimi. Daugelis sutiktų, kad rasizmas ar diskriminacija nėra vien tik kažkoks neapibrėžtas blogis. Šie reiškiniai – tai fenomenas, atsirandantis asmenybėje, derinant savęs suvokimą su bendruomenės bei visos visuomenės indentitetu.

Savęs suvokimui bei vidinei kontrolei asmuo naudoja „priešo“ sampratą kaip išorės matmenį. Būdamas maždaug 8 mėnesių, vaikas pirmą kartą patiria „kitą kaip priešą“, nes tuomet pradeda formuotis jo ego gynybiniai mechanizmai („kitoks“ supratimas kaip „ne mama“). Laikui bėgant ir vystantis asmenybei, vaikas susiduria su įvairiais draudimais šeimoje, o vėliau ir visuomenėje. Jis išmoksta, kad žmonių santykiuose dominuoja valdžia ir jėga, bet ne pasitikėjimas bei tolerancija. Ilgainiui vaikas išmoksta nepasitikėti savo vidiniais impulsais: jam negalima pykti, įniršti, negalima neklausti tėvų, negalima būti blogu. Taip atsiranda išankstinės nuostatos. Dažniausiai neįsisąmonindamas savo blogųjų, tamsiųjų, destruktivių savybių ir

nepasitikėdamas impulsais, vaikas pradeda bijoti blogio kitame. Taip mes išmokstame projektuoti savo silpnašias, tamsiąsias puses „kituose“, tokiu būdu sukonstruodami „priešo“ sąvoką, kuri dažnai siejama su rasizmu, diskriminacija, ksenofobija bei kitokia netolerancija. Kad ir bebūtų, bet esame tokie panašūs į „kitus“, kad net sunkiai galime įsivaizduoti. Pirmas žingsnis išsivaduoti iš įvairių mūsų sąmonę valdančių kompleksų, - yra juos suprasti ir įsisąmoninti. Kadangi visuotinai pripažinta, kad tokios asmens savybės kaip rasizmas, antisemitizmas, nacizmas, netolerancija, ksenofobijas ir pan. yra ne įgimtos, bet įgytos, t.y. prisiimtos iš šeimos arba visuomenės išankstinės nuostatos, vadinasi, gali būti ir yra būdų, kaip tokį išankstinį nusistatymą pakeisti tolerancija (Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2002).

Žmonių elgesys, požiūris į įvairius gyvenimo reiškinius priklauso nuo psichologinių nuostatų. Banevičienė R. teigia, kad nuostatos pasireiškia išankstiniu nusistatymu palankiai ar nepalankiai reaguoti į nuostatos objektą ar jų grupę. Nuostatos apima vertinimus, emocinį santykį ir parengtą elgtis tam tikru būdu. Kai šie komponentai pasireiškia realiu elgesiu, elgesys vadinamas diskriminacija. Galimos diskriminacijos patyrimo pasekmės – savigarbos sumažėjimas arba nepilnavertiškumo jausmas, konkurencijos vengimas, kartais – diskriminaciją pateisinantį elgesys.

Be abejojimo, diskriminacijos pasekmės ją patiriančiam žmogui yra individualios, priklausančios nuo jo asmenybės ir konkrečių aplinkybių. Išankstiniai nusistatymai susiformuoja dažniausiai nesąmoningai asmenybės socializacijos procese, įvairiais būdais perimant kultūros ir elgesio normas iš savosios socialinės aplinkos. Jų pradžia slypi ankstyvajame žmogaus patyrimo, kai vaikas nekritiškai modeliuoja savo vaidmenį, stebėdamas tėvų elgesį. Visuomenės informavimo priemonės, televizijos programos ir netgi vaikiškos knygelės supažindina su įvairiais moterų diskriminacijos būdais. Išankstiniai neigiami nusistatymai gali būti įgyjami metams bėgant, kai jau suaugęs žmogus koku nors būdu tiesiogiai ar netiesiogiai baudžiamas, pvz. nepagrįstai kaltinamas, paverčiamas „atpirkimo ožiu“, kai pasireiškia tarpgrupinė konkurencija ir priešiškus, pagrįstas pastebėjimais skirtumais, ir t.t. (Bandzevičienė, 2005).

J.Pleck tyrimai parodė, kad vyrai ir moterys stengiasi elgtis, prisiderindami prie visuomenėje paplitusių stereotipų. Kaip jau buvo minėta, tradicinės nuostatos lyčių vaidmenų atžvilgiu šimtmečius buvo pagrįstos idėjomis apie prigimtinius lyčių skirtumus, o tai formavo lyčių skirtumų stereotipus, pagal kuriuos vyrams buvo priskiriami tokie bruožai kaip autonomija, aktyvumas, disciplina, logika, drąsa, tikslų kryptingumas, o moterims – globėjškumas, emocionalumas, priklausomumas (Pleck, 1979).

Biologinė žmogaus sandara nenulemia jo ar jos disciplinotumo, drąsos, ekspresyvumo ar globėjškumo. Nesunku suprasti, kad esminis diskriminacinių nuostatų ir stereotipų

pasikeitimas yra ilgalaikis ir netolygus procesas, priklausantis nuo giluminių visuomenės kultūros pokyčių. Jį paspartinti gali padėti tikslinis visuomenės švietimas ir lavinimas, diskriminuojamųjų sąmoningumo ugdymas, pasireiškiantis jų telkimusi į grupes, suvokimu, kad socialinė sistema yra kalta dėl jų dalinės deprivacijos, o jie patys disponuoja pakankamais ištekliais pokyčiams įgyvendinti ir kolektyviniams veiksams (Crosby, 1982).

Nuostatos lyčių atžvilgiu daro įtaką politikai lyčių atžvilgiu įvairiuose srityse, taip pat apima konkrečius įsitikinimus ir bendrus moralinius principus. Pavyzdžiui, bendra politinė nuoroda, kad vyrai ir moterys turi turėti lygias teises naudotis vaiko priežiūros atostogomis, susijusi su įsitikinimu, kad abu tėvai yra pajėgūs užtikrinti vaiko priežiūrą, ir su moraliniu principu – abu tėvai vienodai svarbūs vaiko vystimuisi; politinė pedagoginė nuostata, kad mokytojai berniukus turi skatinti užsiimti matematika ne mergaites, susijusi su įsitikinimu, kad berniukai gagesni matematikai nei mergaitės, ir su moraliniu principu, kad žmonės turi būti skatinami daryti tai, ką gali daryti geriausiai.

Nuostatas sunku tyrinėti ir dar sunkiau keisti. Nepaisant to, jos daro realią įtaką žmonių elgesiui ir tarpusavio santykiams. Galima manyti, kad diskriminacinės nuostatos lyčių atžvilgiu, atviros ir paslėptos, yra viena iš svarbiausių psichologinių priežasčių, trukdančių praktiškai įgyvendinti lygias vyrų ir moterų teises ir lygių galimybių politiką (Bandzevičienė, 2005)

Praktiniame lygmenyje moterų ir vyrų lygybė apima keturis pagrindinius aspektus:

- vienodas pasidalijimas valdžia, galia ir įtaka;
- lygios galimybės būti finansiškai nepriklausomais;
- dalijimasis atsakomybe už šeimą ir vaikus;
- laisvė nuo smurto dėl asmens lyties.

Visos šios sritys yra tarpusavyje susiję: lyčių lygybė vienoje srityje neįmanoma nesudarius vienodų galimybių moterims ir vyrams kitoje.

Vienodas pasidalijimas valdžia, galia ir įtaka. Tolygus moterų ir vyrų atstovavimas įstatymų leidžiamajame valdžioje (parlamente ir vyriausybėje), savivaldybių tarybose ir administracijose, kitų valstybės įstaigų, visuomeninių organizacijų ar privačių kompanijų vadovaujančiuose organuose sudaro vienodas galimybes moterims ir vyrams dalyvauti priimant svarbius sprendimus bei daryti įtaką jų turiniui.

Moterys ir vyrai įgyja skirtingas žinias apie tam tikras visuomenės gyvenimo sritis ir socialinę patirtį, kurios panaudojamos, priimant bei vykdam sprendimus, didina pastarųjų kokybę ir efektyvumą. Sprendimai, kuriuos priimant aktyviai dalyvauja moterys ir vyrai, patenkina didesnės žmonių grupės reikmes ir apima įvairesnes gyvenimo sritis, todėl visuomenė nebevertinama kaip visuma, kur svarbūs yra tik vienos grupės interesai.

Sprendimai priimami ne tik viešajame, bet ir privačiajame gyvenime. Lyčių lygybės požiūriu svarbu, kad moterys ir vyrai turėtų tokias pačias galimybes tvarkyti savo ar savo šeimos gyvenimą. Kitaip, tariant, svarbus ne tik vienodo moterų ir vyrų atstovavimo politiniame gyvenime klausimas. Lygiai taip pat svarbu, kas paima vaikus iš darželio, kas juos veda į mokyklą, kas šeimoje kontroliuoja pinigus, kas sprendžia, kokiems tikslams jie išleidžiami, kas perka maistą parduotuvėje, ir t.t

Vadovaujantis lyčių lygybės nuostatomis, ištekliai (kurie visuomet yra gana riboti) turi būti vienodai paskirstomi tarp moterų ir vyrų. Vadinasi tiek moterims, tiek vyrams svarbu turėti realią įtaką sprendžiant, kaip tie ištekliai bus padalinti. Todėl lyčių lygybė neatsiejama nuo galios klausimo. Kasdieniame gyvenime galia gali reikšti galimybę laisvai dalyvauti susitikimuose, turėti neformalių pažinčių, o galios neturėjimas – kaltę dėl ne laiku iš darželio ar mokyklos paimtų vaikų, nesuplautų indų, nesutvarkytų namų. Galios suteikia ir atskirai žmonių grupei prieinama informacija, kuri yra labai svarbi priimant gyvenimą įtakojančius sprendimus (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Lygios galimybės būti finansiškai nepriklausomais. Lyčių lygybė apima lygias galimybes moterims ir vyrams turėti darbą ir gauti pajamas. Dirbdami vienodą ar vienodos vertės darbą moterys ir vyrai turi gauti vienodą darbo užmokestį. Taip pat svarbu, kad jiems būtų sudaromos vienodos sąlygos siekti išsilavinimo (ypatingi tose srityse, kur darbas yra geriausiai apmokamas), kopti karjeros laiptais, gauti vienodas socialines išmokas, socialines ar sveikatos apsaugos paslaugas, kuriomis naudotis galima mokant valstybei mokesčius, kurie priklauso nuo darbo užmokesčio dydžio.

Siekiant lygybės, yra būtina ekonominė gerovė ir ekonominė vyrų bei moterų nepriklausomybė, nes gyvename kultūroje, kur materialinė gerovė tampa vis svarbesniu visuomenės pažangos rodikliu, o ekonominė nepriklausomybė virsta neatsiejama asmeninės laisvės dalimi ir sudaro galimybes savarankiškai išlaikyti šeimą, sąlygoja asmens visuomeninį statusą.

Tačiau socialinė statistika rodo, kad dirbdamos vienodą ar vienodos vertės darbą, moterys uždirba mažiau nei vyrai. Darbo sritys, kuriose daugiausia dirba moterys, yra prasčiau apmokamos nei profesijos, kur dominuoja vyrai. Vis dar gajus moters-namų šeiminkės įvaizdis, kuriam vyriško atitikmens neturime. Dėl šių priežasčių moterys tampa finansiškai priklausomomis nuo vyrų, o tai gerokai pablogina jų padėtį ir turimas galimybes, apriboja atliekamų visuomeninius vaidmenis, padaro jas labiau pažeidžiamomis socialiai (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Dalijimasis atsakomybe už šeimą ir vaikus. Dalijimasis teisėmis ir pareigomis šeimoje taip pat daro įtaką moterų ir vyrų galimybėms visuomenėje. Namų ruoša ir vaikų priežiūra atima

daug laiko, pastangų, užkrauna nemenką atsakomybės našta. Todėl laikas, skirtas šeimai ir neapmokamam darbui namuose, nebegali būti skiriamas apmokamam darbui ar laisvalaikiui.

Tradicinėje lietuvių šeimoje vyras laikomas atsakingu už šeimos materialinį aprūpinimą, o moteris – už globą šeimoje. Toks pasiskirstymas pareigomis šeimoje laikomas savaime suprantamu, „natūraliu“. Tai atrodo nekenksminga, tačiau sukuria ir palaiko lyčių nelygybę daugelyje sričių.

Dėl aktyvesnio vaidmens šeimoje moteris tampa nepatrauklia darbo jėga. Darbdavys mieliau samdo vyrą, nes dėl susiklosčiusių tradicijų šis neišeis tėvystės atostogų, neglobos vaiko ar senyvo šeimos nario ligos atveju, galės dirbti viršvalandžius ar vykti į komandiruotę. Tokiu būdu vyrams sukuriama geresnė galimybė uždirbti pinigus, o moteris lieka finansiškai nuo jų priklausomas. Dėl tų pačių priežasčių moterims kur kas sunkiau daryti politinę karjerą, siekti išsilavinimo, užsiimti visuomenine veikla ar mėgautis laisvalaikiu.

Siekiant moterų ir vyrų lygybės visuomeninėje būtina tolygiai paskirstyti pareigas ir teises šeimoje, kad neliktų pagrindo neteisintiems vertinimams (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Laisvė nuo smurto dėl asmens lyties. Smurtas yra pats šiurkščiausias žmogaus teisių pažeidimas ir negali būti toleruojamas jokio asmens atžvilgiu. Todėl lyčių lygybė didele dalimi priklauso nuo galimybės kontroliuoti savo kūną ir turėti teigiamą jo vaizdinį. Pozityviu santykiu su savo kūnu grindžiama teigiamo savęs vertinimo pasaulėvoka, kuri didžiąja dalimi sąlygoja ir visuomeninė asmens sėkmę. Jei dėl patirto smurto ar pažeminimų žmogus pradeda nekęsti savęs, sunku tikėtis, jog ji/jis galės konstruktyviai formuoti savo santykius ir su aplinka. Neverta kalbėti apie tuos atvejus, kai dėl patiriamo smurto sutrinka sveikata, netenkama darbingumo ar net mirštama.

Tačiau stereotipai ir kultūrinės tradicijos lemia tai, jog moteris patiria kur kas daugiau prievartos dėl lyties nei vyrai. Tai liudija nerimą kelianti smurto šeimoje ir seksualinės prievartos statistika. Skaudu pripažinti, tačiau moteris mūsų visuomenėje vis dar laikomos preke ir tiesiogine (prostitucija, prekyba žmonėmis), ir netiesiogine (reklamos) prasme. Žiniasklaidoje jos veikiau pastebimos seksualiai, o ne socialiai. Tačiau kol į moterį žvelgiama kaip į pigų daiktą, kurį galima žaloti ir pasinaudojus išmesti, nėra prasmės kalbėti apie moterų ir vyrų lygybės įgyvendinimą (Jankauskaitė, Mackevičiūtė, 2005).

Daugelis sutiktų, kad diskriminacija nėra vien tik kažkoks neapibrėžtas blogis. Šis reiškinys – tai fenomenas, atsirandantis asmenybėje, derinant savęs suvokimą su bendruomenės bei visos visuomenės identitetu.

Diskriminacija dėl lyties suprantama kaip nevienodas elgesys su vyriškos ir moteriškos lyties atstovais. Dažniausiai diskriminuojama tais atvejais, kai asmuo nori susirasti darbą, siekti

karjeros, išsilavinimo. Tačiau turėtume suprasti, kad vyras ir moteris nėra skirtingų rūšių atstovai, bet yra lygiaverčiai asmenys.

Ir vyrai, ir moterys turi vienodą teisę į išsilavinimą, darbą, turėti vienodos vertės darbą. Visi asmenys vienodas teises siekti karjeros, įskaitant paaukštinimą darbe, būti apsaugotam nuo atleidimo iš darbo, teisę į profesinį pasirengimą ir toleranciją, profesinę ir sveikatos apsaugą. (Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2002).

Apžvelgus diskriminacijos sampratą, galime teigti, kad diskriminacija yra nevienodas elgesys, nelygus traktavimas dėl to, kad esi moteris ar vyras. Diskriminacinės nuostatos lyčių atžvilgiu yra viena iš svarbiausių priežasčių, trukdančių praktiškai įgyvendinti lygias vyrų ir moterų teises ir lygių galimybių politiką. Net ir galiojantys teisės aktai nepajėgūs keisti nusistovėjusius stereotipus apie vyro bei moters vaidmenis visuomenėje, kadangi ekonominiai ir socialiniai pokyčiai vyksta sparčiau nei kinta žmonių mentalitetas. Todėl pasenusios pažiūros tampa rimta kliūtimi įtvirtinant demokratines permainas visuomenėje.

Išanalizavus diskriminacijos sampratą, taip pat turėtume išsiaiškinti ir lyties sampratą.

Žmonija turi dvi lytis – moterį ir vyrą. Jos skiriasi ne tik biologiniais požymiais, tačiau ir mąstymo, jausmų bei elgesio požiūriu.

Pasak Vikipedijos laisvąją enciklopediją, visa tai, kas yra siejama su žmogaus lytimi, esame linkę tapatinti su prigimtimi. Manome, kad mes tiesiog gimstame moterimis ir vyrais, o lyčių skirtumus sąlygoja fiziologija.

Lytis yra viena iš pamatinių socialinio pasaulio skirtumų, modeliuojanti moterų ir vyrų galimybes ir šansus. Suprantama, kad lyties dimensija dažnai netiesiogiai aptariama svarstant šeimos, socialinės politikos, užimtumo ar kultūros klausimus.

Lytis - tai biologinė sąvoka, apibūdinanti priklausomybę vienai iš dviejų gyvųjų būtybių gimčių: vyriškajai arba moteriškajai. Tai būdinga didžiąjai daliai gyvūnų rūšių ir kai kuriems augalams. Lytis yra esminis skirtumas tarp tos pačios rūšies individų, sąlygojantis jų anatominių sudėjimą ir reprodukcinę funkciją. Tai yra visuma genetiškai nulemtų individo požymių.

Moteriškosios lyties individais yra vadinami tie, kurie gamina didesniąją gametą – lytinę ląstelę, o vyriškosios lyties – gaminantys mažesniąją gametą.

Pagal priklausomybę lyčiai, tarp žmonių išskiriama:

- moteris
- vyras

Priklausomybė vienai iš lyčių susijusi ne tik su anatominiais ir fiziologiniais skirtumais, tačiau ir skirtinga elgsena bei mąstymu.

Lytis yra nulemiama pradėjimo akimirka – apvaisinimo metu, susiliejanč lytinėms ląstelėms. Lytį nulemia vyro lytinė ląstelė – spermatozoidas: jeigu jame yra X lytinė

chromosoma, pradedama moteriška gyvybė, jeigu Y – vyriška. Atitinkamai pradeda vystytis žmogaus lytinė sistema: lytinės liaukos vystosi taip, kad gamintų arba spermatozoidus, arba kiaušialąstes; jos taip pat nulemia lytinių hormonų gamybos intensyvumą. Dėl šių hormonų poveikio atitinkamai vystosi kūno sudėjimas ir lytiniai organai (pirminiai lytiniai požymiai). Lytinės brandos metu šie hormonai taip pat lemia antrinių lytinių požymių atsiradimą ir vystimąsi.

Lytis suprantama kaip socialinės aplinkos reiškinys, kurio turinys keičiasi dėl ekonominių, kultūrinių, socialinių, politinių permainų visuomenėje. Kitaip nei prigimtiniai instinktai (gebėjimas valgyti, miegoti ir pan.), su žmogaus lytine tapatybe susijusios savybės yra įsisavinamos. Kultūra, pasitelkdama kalbą, menus, filosofiją, buitines nuostatas, prietarus, žiniasklaidą, mokyklą, bažnyčią ir kitas institucijas, mus moko būti moterimis ir vyrais. O mes visą gyvenimą kuriame ir perkuriame savo tapatybes, nes amžius, negalia, specialinio statuso ar gyvenimo būdo pasikeitimai priverčia permąstyti ir savęs – kaip moters ar vyro – suvokimą (<http://lt.wikipedia.org/wiki/Lytis>).

Psichologas V.Sisenko išskiria kelis vyro ir moters psichologinius tipus :

- moterį motiną, globojančią vyrą ir šeimą;
- aktyvią moterį – moterį, kovojančią su partneriu ir siekiančią pergalės;
- pasyvią moterį – moterį, idealizuojančią stiprų vyrą ir pripažįstančią jo valdžią;
- moterį dukterį, vertinančią pagyvenusio, patyrusio vyro dėmesį.

Pastarieji du tipai yra akivaizdžiai tradicijų suklostyti: pasyvi moteris ir moteris dukte nuo mažens auklėtos žiūrėti į vyrą kaip į aukštesniąją lytį. Tokio tipo moterys yra dar nesubrendusios kaip asmenybės, dar nesuvokusios savęs, nesugebančios išreikšti savojo „aš“, nesusimąstančios, kad gali būti dvasiškai laisvos ir nepriklausomos.

Psichologiniai vyrų tipai:

- vyras tėvas, vertinantis visapusišką, atsidavusią moterį;
- agresyvus vyras – jėga, grubumu, juslingumu valdąs moterį, tai tipai, virtę stereotipais, kurių atsiradimą skatino amžiaus skelbtas vyriškos lyties pranašumas;
- pasyvus vyras ir vyras sūnus yra psichologiškai sudėtingesni atvejai, iliustruojantys tradicinių lyčių vaidmenį ir individo fiziologinių, psichologinių bruožų neatitikimą. Pasyviam vyrui patinka valdingos moterys, o vyras sūnus trokšta moters globos, moters supratimo, jis geidžia, kad būtų pildomi jo norai, atsižvelgiama į jo neramią prigimtį (Sisenko, 1983).

Psichologiniai žmonių tipai šeimoje atskleidžia stereotipines vyriškumo ir moteriškumo nuostatas, kita vertus, įrodo, kad šios nuostatos yra siauros sudėtingai žmogaus prigimčiai aplink. Psichologiniai tipai yra dar vienas įrodymas, kad žmogus ne vien prigimtis, bet ir socialinės aplinkybės, kultūros nuostatos lemia lyčių santykius, kad lyčių nelygybė yra dirbtinė problema.

Ikimodernioje Vakarų kultūroje žmogaus lytiškumas reiškė ne fiziologinę kūno sandarą, kaip kad šiandien, bet vietą kosminėje hierarchijoje. Žmogaus kūnas iš esmės buvo laikomas vienalyčiu, turinčiu vyriškų ar moteriškų organų, kurie buvo tik laikomi mažais skirtumais, leidžiančiais nustatyti jo vietą kosminėje hierarchijoje. T.Laqueuras rašo: “Renesanso mokslų daktarai manė, kad yra tik viena lytis. Kita vertus, buvo akivaizdu, kad socialiai egzistavo bent dvi skirtingos lytys su radikaliai skirtingomis teisėmis ir pareigomis, kažkuo primenančiomis rangus ar lygius kūniškoje būtybių skalėje: aukštesnius arba žemesnius. Jokia lytis – tiek socialinė, tiek biologinė – negalėjo būti laikoma pagrindine (ar pirmine), o giminių – socialinės lyties kategorijų – skyrimas buvo konstruojamas lyg natūralus. Dar svarbiau tai, kad biologinė lytis, kurią mes šiandien laikome giminės pagrindu, lygiai taip pat buvo laikoma kultūros ir prasmės dalyku, kaip ir giminė“ (Laqueur, 1990).

A.Pažeraitė rašo, jog turimi fiziologiniai požymiai buvo tik ženklai, nurodantys žmogaus vietą kosminėje hierarchijoje, o ta užimama vieta reiškė atitinkamas teises ir pareigas aukštesniųjų ir žemesniųjų atžvilgiu, “vyriškumas” ir “moteriškumas” atitinkamai reikšdavo tam tikrą veikimo pobūdį: vyriškumas turėjo reikštis kaip dominavimas, viešpatavimas, aktyvus ir energingas veikimas, galia, jėga, o moteriškumas - kaip pasyvumas, pavaldumas, nuolaidumas. Biblijoje hebrajų kalboje žodžiai *zakhar* (vyriškis, patinas) ir *nekeva* (moteriškė, patelė), reiškė biologinę lytį, žymėjo greičiau lytiško funkcionavimo pobūdį nei fiziologinę prigimtį, o *iš* (vyras) ir *iša* (moteris, žmona) – socialinę žmogaus vietą, socialiai suvokiamą giminę. Taigi atsižvelgdami į biblinę hebrajų kalbą biologiniu moteriškumo pasireiškimu turėtume laikyti gimdymą, o ne pasyvų atsidavimą, o vyriškumo - apvaisinimą. Socialinėje plotmėje vartojami kiti terminai: *iš* ir *iša*. Kaip *iš* ir *iša* žmogus nėra apribotas tik biologinių funkcijų atlikimu. Jis gali atlikti nemažai socialinių, kultūrinių, religinių, politinių funkcijų: pranašo(-ės), kunigo(-ės), karaliaus (-ienės), kario/karžygės, vyro ir žmonos, žvejo, mokytojo(-os), kekšininko/kekšės, burtininko (-ės) ir daugelį kitų. Šioms funkcijoms atlikti reikia kitų sugebėjimų. Išskyrus vieną kitą veiklą, kuri objektyviai labiau “vyriška”, nes reikalauja daugiau fizinės jėgos, pavyzdžiui, senovės kario ar senovės kunigo, kurio viena svarbiausių funkcijų buvo skersti aukojamus gyvulius, nėra jokių objektyvių priežasčių, kodėl jos turėtų būti laikomos vienos ar kitos lyties prerogatyva. Tačiau kai kuriais istoriniais laikotarpiais moterys, būdamos materialiai (o kartu ir socialiai) priklausomos nuo vyrų, neturėjo nei socialinio, nei politinio, nei religinio veikimo autonomijos. Biblijoje yra moterų ir karvedžių (Debora), ir pranašių (Debora, Mirijam, Hulda, Noadija), ir karžygių (Jaelė, Judita), ir karalienių (Jezabelė, Estera), tačiau būti karvedėmis ir pranašėmis buvo įmanoma tik tokioje visuomenėje, kuri dar nebuvo griežtai institucionalizuota ir hierarchizuota (Deboros atvejais), arba suiručių, krizės (Hulda, Noadija), pereinamuoju (Mirijam) laikotarpiais... Pirmykštėse (patriarchų ir matriarchių laikais) nomadinėse hebrajų

bendruomenėse, kuriose dar nebuvo susiformavusios kitos socialinės institucijos, išskyrus šeimą, nebuvo ryškesnio skirtumo tarp vyrų ir moterų statuso ir pareigų, tik namų ūkio darbų pasidalijimas. Nors jau galima kalbėti apie tam tikrą moters socialinę priklausomybę nuo vyro, tačiau ji dar nebuvo tokia ryški kaip labiau išsivysčiusioje izraelitų bendruomenėje susikūrus valstybei, ir labiau miestuose nei kaimuose. Izraelitų gentinėje visuomenėje moterys turėjo palyginti aukštą statusą, nes visuomenės pagrindas buvo natūrinis ūkis, kuris ką pagamindavo, tą ir suvartodavo, o visuomenė nebuvo hierarchinė ir centralizuota. Tokioje visuomenėje moterys paprastai būdavo integraliai įtrauktos į bendruomenės ekonominį, socialinį, politinį ir kultūrinį gyvenimą. Moterys, kaip žinoma, būdavo atsakingos už pergalės giesmių ir raudų kūrimą. O tais Izraelio istorijos laikotarpiais, kai visuomenėje išsiskyrė viešoji ir privačioji sferos, moterys buvo paliktos “prie puodų”, ir jų visuomeninė reikšmė faktiškai buvo beveik nepastebima arba priklausė nuo vyrų, nuo jų užimamo socialinio laiptelio, t. y. valstybės susiformavimas faktiškai atėmė iš moterų lygybę ir lyčių tarpusavio priklausomybę: moterys tapo tik priklausomos nuo vyrų galios, jų socialinės padėties ir materialinės situacijos (Pažėraitė, 2005).

Lyties, kaip socialinio konstrukto samprata, padėjo atskleisti socialinį vyriškumo ir moteriškumo pobūdį, socialinę lyčių santykių prigimtį ir kultūrinį moteris engiančių struktūrų pobūdį. Šiandien lytis apibrėžiama kaip vyriškumo ir moteriškumo kultūrinės reikšmės simboliai bei tuo pagrindu organizuotas hierarchinis vyrų ir moterų pasiskirstymas visuomenės socialiniuose institutuose ir kitose socialinėse sąveikose. Tai socialinis struktūrinis reiškinys, kasdien kuriamas, reprezentuojamas socialinis institutas. Lytis negali būti atsieta nuo kitų socialinių santykių ir nelygybės formų, tokių kaip socialinė klasė, rasė/etniškumas ar seksualumas, kurios veikdamos išvien, sukuria sudėtingą engiančių struktūrų kompleksą arba dvigubos ar bent trigubos deprivacijos sąlygas daugeliui pasaulio moterų (Reigardienė, 2004).

Kalbant apie lyties sampratą, anot L.Dromantienės, taip pat yra reikšminga Prue Chamberlaye'o paeikta lyčių tipologija. Pasak P.Chamberlaye'o išskiriami keturi požiūriai į lyčių tipologiją:

Pirmasis P.Chamberlayne'o požiūrių į lyčių lygybę – neutralus požiūris į lytį – pasižymi tuo, kad neskiriamas specialus dėmesys moters padėties ypatumams. Tokia politika gali būti apibrėžiama kaip liberali reformistinė lyčių lygių teisių politika, kuria siekiama, kad moterys kaip individai turėtų tokias pat teises kaip ir vyrai. Pradiniai bandymai įgyvendinti lyčių lygiateisiškumą dažniausiai vadinami pirmąja feninizmo banga, kai daugelyje šalių vyko judėjimai ir buvo keliami moterų ir vyrų lygių teisių ir lygių galimybių įgyvendinimo klausimai. Svarbiausia veiklos sritis buvo kova už pagrindines politines teises, pavyzdžiui, teisę balsuoti ir būti išrinktomis nacionaliniuose (vietiniuose) rinkimuose į valdžios struktūras bei teisę į mokamą darbą ir vienodą darbo užmokestį.

Dėl neutralaus požiūrio į lytį tokios politikos padariniai yra vienodi moterims ir vyrams. Kadangi moterys ir vyrai, turėdami tas pačias galimybes, dažnai užima skirtingas socialines pozicijas ir priklauso skirtingiems socialiniams sluoksniams, moterys gali kitaip negu vyrai suvokti ir įgyvendinti savo pilietines teises, todėl neutralaus požiūrio į lytį įtakos pilietiškumui problema tapo aktuali pastaruoju metu, kai dauguma autorių feminisčių tvirtina, kad pilietiškumą visada lėmė ir lemia lytis.

Antrasis požiūris į lyčių lygybę P.Chamberlayne'o tipologijoje yra socialinis feministinis lyties pripažinimo požiūris, besiremiantis ypatingomis kliūtimis, su kuriomis susiduria moterys įgyvendindamos lyčių lygybę. Pripažįstant neutralaus požiūrio trūkumus šio požiūrio tikslas yra daugiau pats lyčių lygybės rezultatas nei lygių galimybių užtikrinimas. Besivadovaujanti šiuo požiūriu politikos dažnai naudojasi pozityvios diskriminacijos priemonėmis, tarp jų kvotos sistemomis, mokymo programomis, besiremiančiomis lyčių lygybe, visuomenine vaikų ir senų žmonių priežiūra, palengvinančia moters našta namų ūkyje.

Trečiasis požiūris, lyties vaidmens rekonstrukcijos, pabrėžia moterų ir vyrų vaidmenų savitarpio sąveiką visuomenėje. Politikos, siekiančios pakeisti vyro vaidmenį, ypač tėvo vaidmenį šeimoje, laikomos esmine prielaida tikrai moterų ir vyrų užtikrinti visose visuomenės srityje.

Ketvirtas požiūris – lyties vaidmens sustiprinimo požiūris. Jis skiriasi nuo pirmųjų trijų tuo, kad išryškina lyčių skirtumus, tuo tarpu lyties vaidmens rekonstrukcijos požiūris moterų ir vyrų vaidmenų visuomenėje pasikeitimą vertina kaip prielaidą lyčių lygybei, o lyties vaidmens sustiprinimo požiūrio gynėjai gina tradicinį, papildantį lyčių vaidmenų tęstinumą. Pagrindinis tikslas – sustiprinti ir apginti tradicines moteriškas vertybes, susijusias su namų ūkiu ir šeimos rūpesčiais. Nors lyties vaidmens sustiprinimo požiūris pabrėžia lyčių vaidmenų skirtingumo išsaugojimą, jo netenkina vykdant šią politiką gauti skirtingi rezultatai .

P.Chamberlayne'o tipologija – vertinga ir pasiektina analizuojant lyčių lygybės įgyvendinimo procesą tam tikrose šalyse tam tikru laiku. Kiekvienoje šalyje vyraujantis požiūris į lyčių lygybę byloja apie skirtingus lyčių lygybės lygius skirtingose socialinėse srityse (Dromantienė, 2003) .

J.Reigardienė teigia, kad politiniame lygmenyje taip pat reikėtų išskirti keletą pozityvių XX a. pabaigos lyčių lygybės sampratos kaitos tendencijų. Pirmoji – susijusi 1995 m. JT Pasauline moterų konferencija Pekine, kurioje didelis dėmesys buvo skirtas lyčių lygybės programų įvertinimui. Buvo pripažinta, kad ankstesnė strategija ir jos metodai, siekiant moterų ir vyrų lygybės, nebuvo veiksmingi, be to, ir pati lyčių lygybės kaip moterų ir vyrų vienodų galimybių samprata yra ydinga. Ilgą laiką Europoje lyčių lygybė buvo apibrėžiama kaip vienodas traktavimas, vienodos galimybės ar lygios teisės, tačiau ilgainiui pastebėta, kad tokia

samprata tik sustiprinta tradicinės lyčių tvarkos status quo, o ne ją transformuoja. Kitais žodžiais tariant, lyčių lygių galimybių principo įtvirtinimas dar nereiškia, kad realybėje ta lygybė bus pasiekta.

Antrasis pasiekimas susijęs su 1997 m.. Europos Bendrijos Amsterdamo sutartimi ir jos 13 straipsnyje numatytais įgaliojimais Ministrų Tarybai imtis „atitinkamų veiksmų“, kovojant su diskriminacija dėl lyties, rasės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalės, amžiaus ir seksualinės orientacijos. Šis straipsnis praplėtė Europos komisijos įgaliojimus, jo kompetencijos ir politinės intervencijos ribas lyčių lygybės srityje, nes iki tol beveik keturis dešimtmečius ES lyčių lygybės politika buvo iš esmės orientuota tik į vienodo užmokesčio principo taikymą (1957 m. Romos sutarties 119 straipsnis). Lyčių lygybės samprata ekonominiame sektoriuje praplečiama; dabar moterys gali tikėtis ne tik vienodo užmokesčio už vienodos vertės darbą, bei ir vienodų galimybių darbo santykių srityje apskritai. Nors lyčių lygybės aspektai daugelyje sričių įgavo tik formalų pobūdį, ši XX a. pabaigos politinė intervencija moterų teisių srityje laikoma sėkmingiausia Europos komisijos politikos sritimi.

Lyčių aspekto integravimo strategijos apskrities taškas – poreikis pakirsti struktūrines lyčių nelygybės šaknis ir integruoti lygių galimybių mąstymą į politinius procesus įvairiuose lygmenyse. Politikos ir institucijų organizacijos permodeliavimas turi paliesti visas socialinės gerovės sritis – švietimo sistemą, mokymus, darbo rinką, socialinę politiką, viešąsias paslaugas ir t.t. Atitinkamai tradicinis vyro-šėimos maitintojo, žmonos-namų šeimininkės vaidmenų modelis turi būti pakeičiamas nauju individualizuotu lyčių kontaktu, palankesniu lyčių lygybei realizuoti. Pokomunistinių transformacijų erdvėje lytis konstruojama specifinių įtampų sandūroje: globalumo ir lokalumo, kultūrinio pluralumo ir hegemonijos, politinio lygių galimybių diskurso ir patriarchalių socialinių struktūrų (Reigardienė, 2004).

Apibendrinant galima teigti, jog egzistuoja dvi lytys – moteris ir vyras. Jos skiriasi ne tik biologiniais požymiais, tačiau ir mąstymo, jausmų bei elgesio požiūriu. Lytis yra viena iš pamatinių socialinio pasaulio skirtybių, modeliuojanti moterų ir vyrų galimybes ir šansus.

II. EMPIRINIS JAUNIMO POŽIŪRIO Į LYČIŲ DISKRIMINACIJĄ TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Jaunimas – tai 16-19 m. amžiaus socialinė grupė, kuri užtikrina perimamumą ir raidą visuomenėje. Tačiau jaunimas nėra linkęs identifikuotis su vyresniųjų karta, pats yra aktyvus socialinių pokyčių veiksnys. Kiekviena jaunimo karta turi tik jai būdingas charakteristikas, kuriomis ji skiriasi nuo savo tėvų kartos ir kitų kartų, priklauso nuo ekonominio, socialinio, ideologinio ir politinio to meto gyvenimo.

Jaunimo amžiaus tarpsnis, turi tendenciją ilgėti. Jį galima skirti į du etapus: „adoleszenz“ ir „post“ jaunystės. Pirmuoju etapu jaunimas užima neutralią poziciją darbo procese, dalyvauja tik šeimos ir mokyklos institucijose, kur jis ne tik auklėjimas ir mokomas, bet ir bręsta moraliai, socialiai ir seksualiai. Antrasis etapas, kai didžioji dalis jaunimo, baigusi mokyklą, toliau tęsia mokslą įvairiose institucijose, kita dalis padeda dirbti. „Post“ jaunystės amžiaus tarpsniui priskiriamas trečiasis gyvenimo dešimtmetis. Jaunimas nėra visiškai savarankiškas ekonomine prasme. Mokslo tęsimas šiame amžiuje įgalioja jaunimą kaip būsimą tarnautoją įgyti kvalifikaciją ir žinių, reikalingų produktyviam darbui bei aktyviai socialinei pozicijai užimti (Ivanauskienė, 2000).

Socialiai apibūdinti jaunimą nuo jaunystės amžiaus tarpsnio pradžios iki suaugusiųjų tarpsnio sudėtinga, nes jis veikiamas skirtingų politinių, ekonominių, kultūrinių ir išsimokslinimo poreikių.

Jaunimo, kaip socialinės grupės specifiškumą sudaro ir tai, kad sunku nustatyti konkrečią socialinės brandos amžiaus ribą visai jaunimo kartai. Socialinė branda yra sąlygota daugelio veiksnių, konkretūs jaunimo žengimo į suaugusiųjų pasaulį faktai nevyksta tuo pačiu metu. Jaunystės amžiaus tarpsniui akivaizdus neatitikimas tarp darbinės veiklos galimybių ir esamų galimybių kitose gyvenimo srityse:

- ekonomine prasme pastebimas neatitikimas tarp didėjančio poreikių ir jausmų žmonių ekonominių galimybių;
- teisine prasme pastebimas neatitikimas tarp jaunimo, kaip visuomenės piliečių, turinčių balsavimo teisę, ir aktyvaus dalyvavimo politinėje veikloje galimybių;
- psichologine prasme egzistuoja neatitikimas tarp pasiektų laimėjimų mokykloje ir pasiekimų visuomenėje.

Jaunimo įtaka visuomenės pokyčiams didelė. Jaunimas yra liberalesnis, labai palaiko ekonomines reformas, daugiapartinę politinę sistemą, atviresnis kultūros pokyčiams, tolerantiškesnis naujoms įtakoms ir patirčiai nei jaunimas, jaučiasi nesaugus darbo rinkoje dėl

didėjančio nedarbo ir ribotų galimybių įsidarbinant, baigus mokslus (Kratochvil, 1985). Dėl išvardintų aplinkybių jaunimas gali būti jautresnis diskriminacijos apraiškoms.

Jaunimo požiūris į vertybes su amžiumi kinta: jaunesniame amžiuje prioritetas tiekiamas malonumams (džiaugsmui, pramogoms), aktyviam, pilnam išpūdžių gyvenimui, visuomenės pripažinimui (pagarbai, autoritetui), materialinei gerovei; vyresniame amžiuje labiau aktualu tampa draugystė (artimas bendravimas), pasitenkinimas, supratimas, kad esi naudingas žmonėms. Sveikata (gera fizinė bei psichinė būklė) bei šeimos gerovė (rūpinimasis artimais), kaip svarbiausios vertybės išlaiko stabilumą, mažai kinta įvairios jaunimo amžiaus tarpsnio metai (Ivanauskienė, 2000).

Atliekant tyrimą „Jaunimo požiūris į lyčių diskriminaciją“, pasirinktas jaunimo tyrimo objektas – 17-19 metų jaunimas, besimokantis Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, t.y. dvyliktokai.

Vidurinių mokyklų abiturientų ir vaikinų, ir merginų jau esti pradėjęs formotis konkretus požiūris į aplinkinį pasaulį, svarbiausius įvykius, reiškinius ir pan. Jaunuolių sąmonėje tai pasireiškia subjektyviu pasaulio atspindžiu – vertybiniais vaizdiniais, kuriems būdingas tam tikras hierarkiškumas ir struktūriškumas (Trinkūnienė, 1983).

Tyrimo metu buvo naudojamas standartizuotas interviu ir anketinė apklausa.

Pasak L. Jovaišos, pokalbis (interviu) yra žodinė bent dviejų asmenų komunikacija, kurios tikslas surinkti informaciją apie tiriamuosius. Tai patogus, informatyvus, plačiai pritaikomas metodas. Tinkamai panaudotas, pokalbis teikia patikimą informaciją. Pokalbis yra gyvas audinys, priklausantis nuo dalyvių individualybės, situacijos, nuo problemos, kurią jie abu nagrinėja, nuo tų tikslų, kurių jie abu siekia besišnekėdami. Todėl vienais atvejais tiks tiesioginiai klausimai, kitais atvejais – netiesioginiai, kartais nežymi užuomina gali labiau prakalbinti respondentą ir skatinti teisingiau vertinti save, negu tiesioginis, tiksliai suformuluotas klausimas ar plati charakteristika. Kiekvienas pokalbis yra savotiškas individualus kūrinys, meno kūrinys.

Standartizuotas pokalbis. Standartiniu pokalbiu jis vadinamas dėl to, kad turi aiškų tikslą, iš anksto numatytus pagrindinius klausimus ir yra vienodai vedamas su visais respondentais. Per pokalbį surenkama vienoda informacija, kuri gali būti palyginama ir tinka standartizavimui.

Standartinis pokalbis gali būti neplaningas ir planingas. Planingas pokalbis vedamas pagal griežtą iš anksto surašytą klausimų sistemą ir visi tiriamieji gauna visiškai vienodus klausimus (Jovaiša, 1975).

Jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo metu buvo naudojamas planingas standartinis pokalbis, kuris suteikė daugiau informacijos, leido palyginti vienus respondentus su kitais, o taip pat suteikė galimybę koreguoti anketą.

Autoriaus nuomone – anketos metodas reikalauja išreikšti savo požiūrį, nuostatas į tam tikras socialines įstaigas, idėjas, į žmonių kultūrinį gyvenimą ir pasakyti, kurios idėjos yra priimtinesnės, kurios ne tokios priimtinos, ko tiriamasis visiškai nevertina ir pan. Tuo būdu anketos klausimai atskleidžia asmenybės požiūrį ir nusistatymą.

Požiūrių ir nuostatų anketos plačiai naudojamos sociologijoje ir psichologijoje. Jos padeda tirti ne tik požiūrius ir nuostatas, bet ir apskritai asmenybės sąmonės statusą. Jos padeda nustatyti ir socialinę asmenybės būklę, visuomenės struktūrą, sakysim, visuomenės sudėtį pagal amžių, lytį, išsimokslinimą, profesijas, apsirūpinimą kultūrinėmis priemonėmis ir t.t. Tam daugiausia naudojamos anoniminės anketos. Jų atsakytajai nežinomi (Jovaiša, 1975).

Anketa – tai klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas išnagrinėti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Anketos taikomos kai tyrimo dalykas yra visuomenės ar individų poreikiai, vertybės, motyvacija, įsitikinimai.

Anketa sudaryta naudojant atvirus klausimus, kuriuose pateikiamas tam tikras skaičius atsakymų variantų. Siekiant plačiau atskleisti jaunuolių požiūrį, sudaryti įvairūs klausimai, analizuojantys lyčių diskriminacijos temą. Buvo suteikta galimybė respondentui pareikšti savo nuomonę, jei nerado tinkamo atsakymo tarp pateiktų.

Ši anketinė apklausa buvo atrankinė (t.y. pasirinkti tik dvyliktų klasių moksleiviai) bei vienkartinė.

Moksleiviams buvo paaiškinta, kodėl atliekamas tyrimas, ir pateikta trumpa anketos užpildymo instrukcija. Išlaikytas respondentų anonimiškumas.

Buvo atliekama anketinė apklausa, kurios metu apklausti 250 abiturientai, besimokantys Antakalnio, Basanavičiaus, Naujininkų, Pilaitės vidurinėse mokyklose.

Vilniaus miesto savivaldybės taryba yra 284 ugdymo įstaigų steigėja. Mieste yra 123 ikimokyklinės įstaigos (iš jų: 113 lopšelių-darželių, 10 vaikų darželių), 16 mokyklų-darželių, 16 pradinių mokyklų, 15 pagrindinių mokyklų (iš jų: 1 nepilna pagrindinė, 1 su specialiosiomis klasėmis), 2 jaunimo mokyklos, 50 vidurinių mokyklų (iš jų: 1 su specialiosiomis klasėmis, 4 su vakarinėmis, pamaininėmis klasėmis), 16 gimnazijų (iš jų: 7 su bendrojo lavinimo skyriais), 3 suaugusiųjų vidurinės mokyklos, 2 suaugusiųjų mokymo centrai, 2 specialiosios mokyklos, 2 specialiojo ugdymo centrai, 2 ugdymo centrai, 32 papildomojo ugdymo įstaigos ir 2 ligoninėse besimokančių vaikų centrai. Savivaldybės teritorijoje veikia M. K. Čiurlionio menų mokykla, vaikų globos namai, aukštosios mokyklos. Be to, savivaldybės teritorijoje veikia 2 nevalstybinės pradinės, 1 nevalstybinė pagrindinė, 4 nevalstybinės vidurinės, 1 nevalstybinė gimnazija,

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžios 11 + 1 skyrius profesinės mokyklos. 2004–2005 mokslo metais Vilniaus mokyklose mokosi 82740 mokinių. Vilniaus savivaldybei pavaldžiose mokyklose mokosi 54950 – lietuvių mokomąja kalba, 7804 – lenkų mokomąja kalba, 13320 – rusų mokomąja kalba mokyklose. Gimnazijose mokosi 15968 mokinių, iš jų: 7983 gimnazistų lietuvių mokomąja kalba, 892 gimnazistų rusų mokomąja kalba, 1327 gimnazistų lenkų mokomąja kalba gimnazijose. Vidurinėse mokyklose lietuvių mokomąja kalba mokosi 31090 mokinių, 10016 – rusų mokomąja kalba, 4180 – lenkų mokomąja kalba. Pagrindinėse mokyklose lietuvių mokomąja kalba mokosi 5658 mokiniai, 498 – lenkų mokomąja kalba, 956 – rusų mokomąja kalba, pradinėse ir mokyklose-darželiuose – 5658 lietuvių mokomąja kalba, 956 – rusų mokomąja kalba.

30 mokyklų dirba dviem pamainomis (iš jų: 6 pradinės, 1 pagrindinė, 19 vidurinių, 4 gimnazijos). Antroje pamainoje mokosi iš viso 7185 mokiniai, tai sudaro 281 klasių komplektą. Vidutiniškai 1 klasės komplektui antroje pamainoje tenka 25,6 mokinių. Antroje pamainoje mokosi 5759 mokiniai lietuvių mokomąja kalba, 1102 lenkų mokomąja kalba, 324 rusų mokomąja kalba mokyklose. Antrą pamainą sudaro 4235 pagrindinio ugdymo pakopos ir 2903 pradinio ugdymo pakopos mokiniai. Nuo 2000 metų antroje pamainoje besimokančių mokinių sumažėjo 11417*.

Tyrimė dalyvavę 250 abiturientų sudaro 4,8 % visų Vilniaus abiturientų. Imtis nėra pilnai reprezentatyvi, tačiau pakanka išsiaiškinti jaunimo nuomonės tendencijas apie lyčių diskriminaciją.

Dvyliktokai pasirinkti todėl, kad yra labiau subrendę, jau turi savo susiformavusią nuomonę. Be to, jų pažiūros gali atspindėti 15-19 m. amžiaus jaunimo bendras idėjas ir pažiūras.

Iš viso buvo pateikta 250 anketų, 32 iš jų buvo neužpildyta. Taigi buvo vertinami 218 anketų atsakymai.

Įdomu, tai, kad moksleiviai anketinėje apklausoje dalyvavo noriai, dauguma jų pildė išsigilinę, o ne atmetinai, teigė, kad jiems įdomu išreikšti savo nuomonę lyčių diskriminacijos tema.

Kadangi respondentai buvo panašaus amžiaus ir tos pačios veiklos, o ši anketa atspindi kokybinius, o ne kiekybinius rodiklius, gauti duomenys negrupuoti pagal skales (ranginę, intervalų, nominalinę ir kt.).

Tyrimė dalyvavo 80 vaikinių ir 138 merginos.

Tvarkant gautus tyrimo duomenis buvo naudojama programa SPSS, o duomenų reikšmingumas tikrintas ANOVA testu.

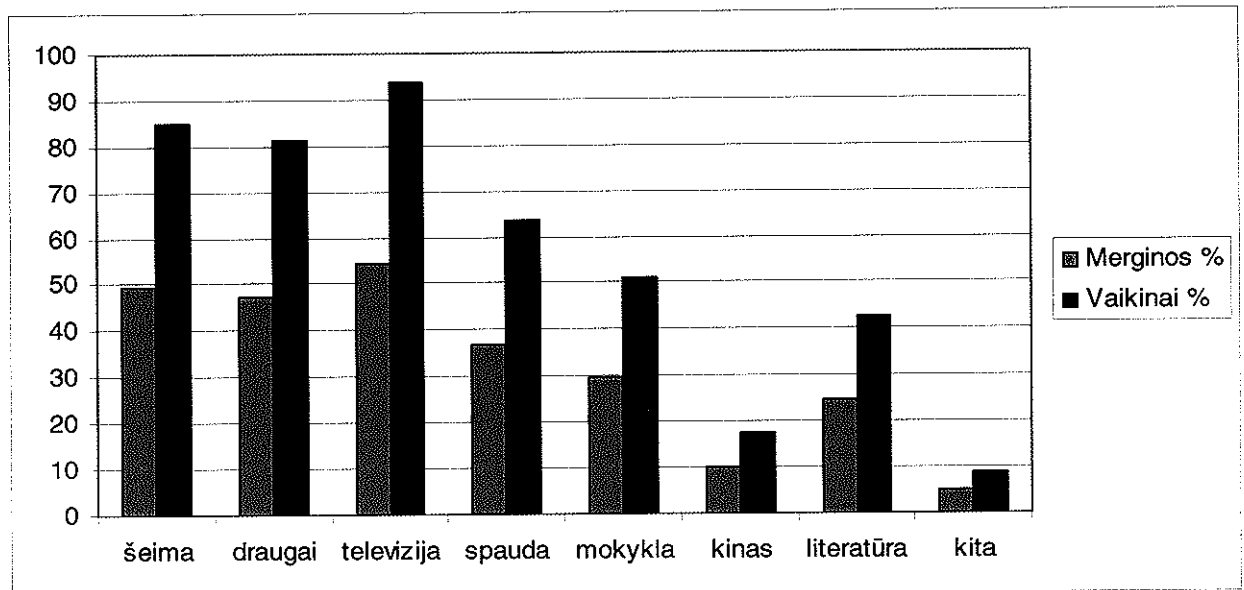
* Duomenys gauti 2005-10-05 iš Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus suvestinės

2.2. Jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo rezultatai

Lyčių diskriminacijos sampratą, kuria vadovaujasi besimokantis jaunimas, formuoja jaunimo asmeninė patirtis ir įvairūs informacijos šaltiniai. Apklaustųjų nuomones apie jiems reikšmingus informacijos šaltinius, kurie lėmė vyrų ir moterų vaidmens visuomenėje suvokimą, rodo 1 pav.

1 pav.

Veiksniai, formuojantys suvokimą apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje

Tyrimo buvo siekiama apibrėžti veiksnius – šeimą, draugus, televiziją, spaudą, mokyklą, kiną, literatūrą, – kurie įtakoja jaunimo suvokimą apie vyrų ir moterų vaidmenis visuomenėje.

1 pav. pateikti apklausos rezultatai rodo, kad 54 proc. merginų ir 94 proc. vaikinų mano, kad didžiausią įtaką jų suvokimui apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje formuoja televizija. Žemesnis prioritetas teikiamas šeimai (85 proc. vaikinų, 49 proc. merginų), draugams (81 proc. vaikinų, 47 proc. merginų), spaudai (64 proc. vaikinų, 37 proc. merginų), mokyklai (52 proc. vaikinų, 30 proc. merginų), literatūrai (42 proc. vaikinų, 23 proc. merginų) bei kinui (18 proc. vaikinų, 10 proc. merginų).

Respondentų nuomone, suvokimą apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje formuojantys veiksniai pasiskirstę vienodai. Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, kad vaikinai dvigubai stipriau nei merginos yra įtakojami pasirinkto veiksnio. Merginos labiau linkę jas įtakojančius veiksnius paskirstyti tolygiai tarpusavyje, nesuteikdamos didesnio prioriteto nė vienai sričiai.

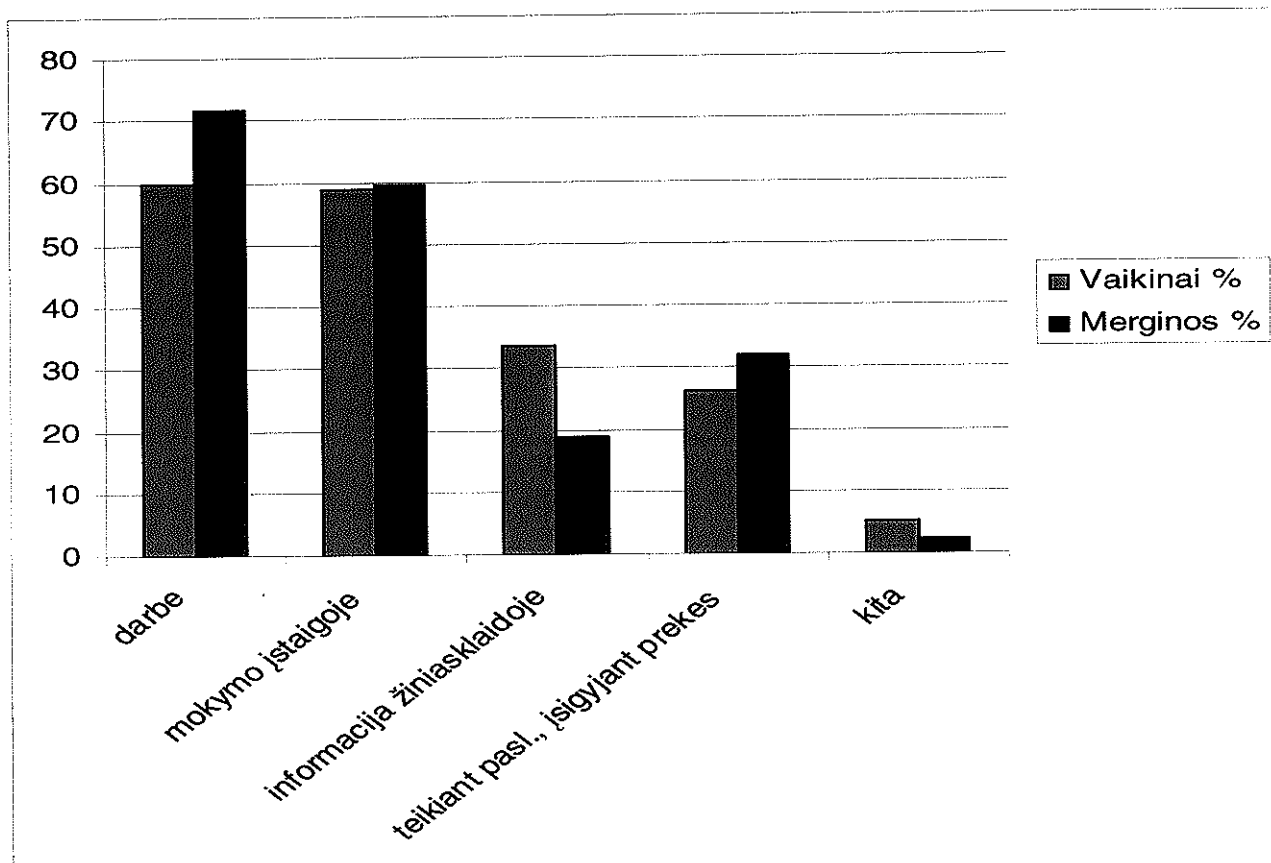
Pvz.: Saulius K., 19 metų, standartizuoto interviu metu sakė: didelę įtaką požiūrio formavimuisi apie moterų ir vyrų vaidmenis daro šeima, kadangi tėvų elgesys, jų nuostatos

perduodamos ir įsisavinamos greičiausiai, tačiau draugų nuomonė ir televizijos įtaka būna svarbesnė.

Diskriminacija dėl lyties galima tiek privačioje, tiek visuomeninio gyvenimo sferose. Jaunimo požiūrį į visuomeninio gyvenimo sferose pasitaikančią diskriminaciją dėl lyties rodo 2 pav.

2 pav.

Jaunimo požiūris į visuomeninio gyvenimo sferas, kuriose pasitaiko diskriminacija dėl lyties

Tyrimo buvo siekiama apibrėžti visuomeninio gyvenimo sferas, kuriose pasitaiko diskriminacija dėl lyties.

2 pav. pateikti tyrimo duomenys rodo, kad 60 proc. vaikinių mano, kad daugiausia diskriminacijos dėl lyties patiriama darbe, tuo tarpu merginos mano, kad diskriminacija dėl lyties darbe patiriama 12 proc. daugiau nei vaikinai, t.y. 72 proc. Pagal šį atsakymo varianto pasirinkimą rastas statistiškai patikimas skirtumas tarp vaikinių ir merginų ($p < 0,05$).

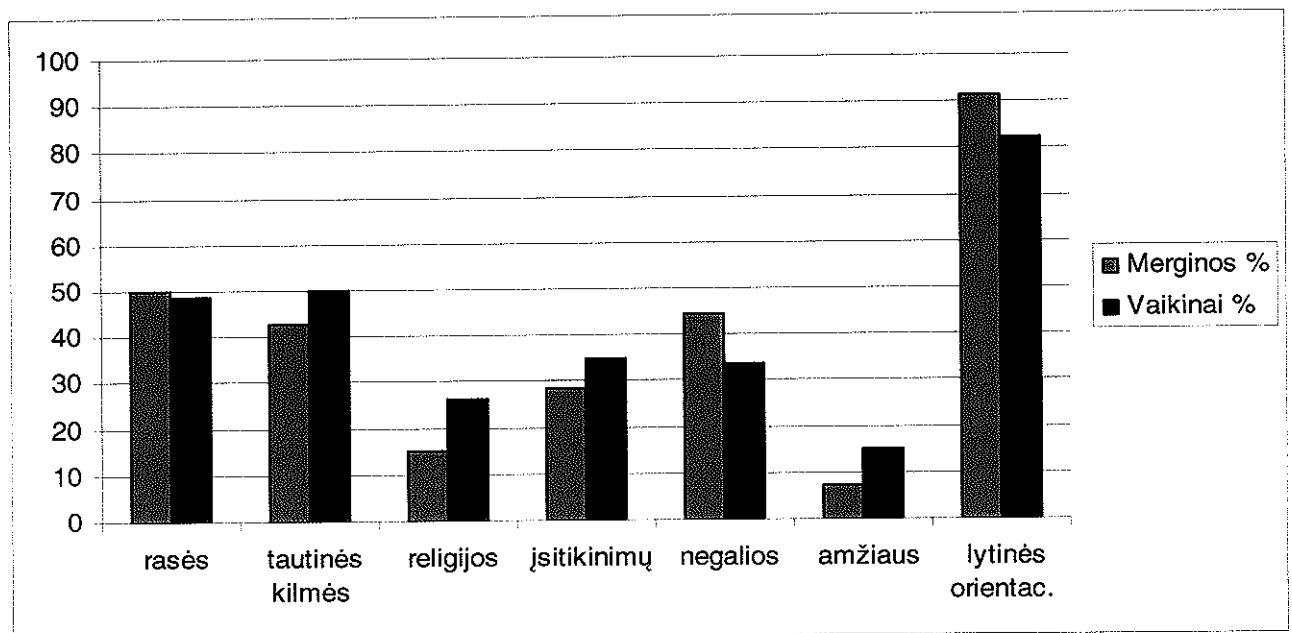
Įdomu tai, kad vaikinių ir merginų nuomone apie patiriamą diskriminaciją dėl lyties mokymo įstaigoje sutapo (59 proc. vaikinių, 59 proc. merginų).

Merginos labiau jaučiasi diskriminuojamos teikiant paslaugas, įsigyjant prekes (31,88 proc. merginų, 26,25 proc. vaikinių), o vaikinai – pateikiant informaciją žiniasklaidoje (33,75 proc. vaikinių, 18,84 proc. merginų).

Visuomeninėje gyvenimo sferoje diskriminacija gali būti dėl rasės, tautinės kilmės, religijos, įsitikinimų, negalios, amžiaus, lytinės orientacijos. Apklaustųjų nuomones apie galimas visuomeniniame gyvenime diskriminacijos priežastis rodo 3 pav.

3 pav.

Jaunimo požiūris į galimas diskriminacijos priežastis

Statistiškai patikimi skirtumai tarp vaikinių ir merginų rasti vertinant negalią ir lytinę orientaciją ($p < 0,05$).

Tyrimo siekiama apibrėžti galimas diskriminacijos priežastis. 3 pav. pateikti tyrimo duomenys rodo, kad didžiausia diskriminacijos priežastimi vaikiniams ir merginoms yra jų lytinė orientacija (91 proc. merginų, 83 proc. vaikinių). Įdomu tai, kad vienodas procentas respondentų nurodė, kad diskriminacijos priežastis yra rasė (50 proc. merginų) ir tautinė kilmė (50 proc. vaikinių). Merginos negalią laiko didesne diskriminacijos priežastimi (44 proc. merginų, 34 proc. vaikinių) nei vaikinai. Dėl rasės tiek vaikinai, tiek merginos jaučiasi diskriminuojami vienodai (50 proc. merginų, 49 proc. vaikinių). Dėl tautinės kilmės vaikinai jaučia didesnę diskriminaciją (50 proc. vaikinių, 43 proc. merginų) nei merginos.

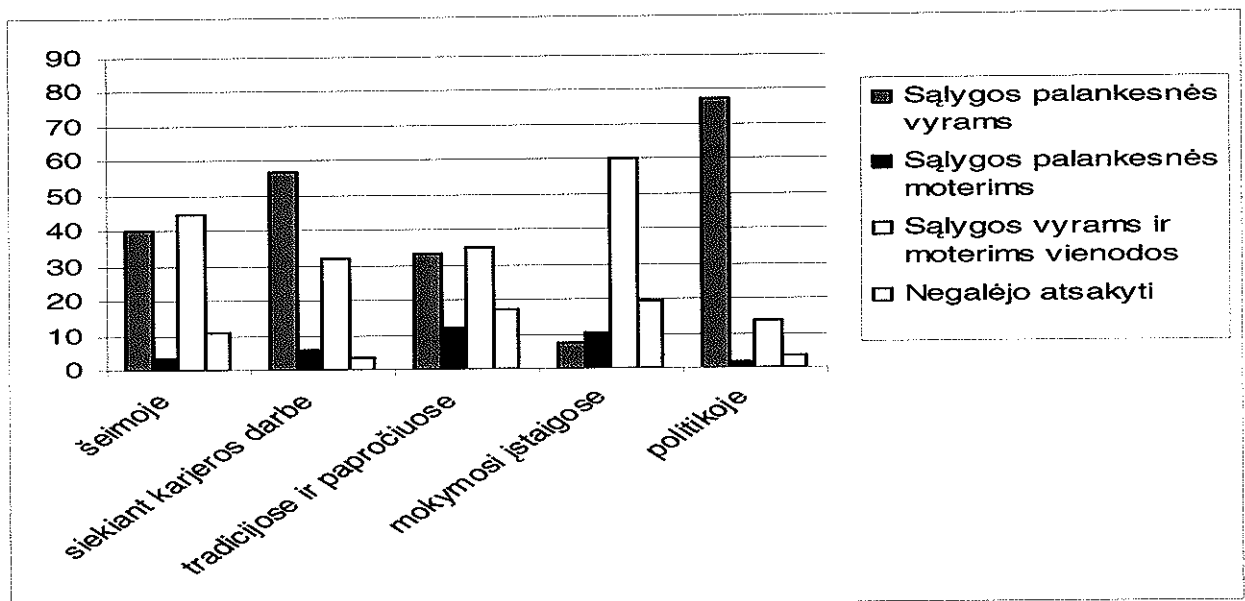
Vaikinai labiau diskriminuojami dėl įsitikinimų (35 proc. vaikinių, 28 proc. merginų), religijos (26 proc. vaikinių, 15 proc. merginų), amžiaus (15 proc. vaikinių, 7 proc. merginų) nei merginos.

Pvz.: Jolita V. 18 metų standartizuoto interviu metu sakė: mokykloje mažai kalbama apie lyčių diskriminaciją. Kartais pastebiu diskriminaciją dėl negalios.

Istorijos vystymosi raidoje požiūris į vyrų ir moterų padėtį šeimoje, siekiant karjeros, tradicijose ir papročiuose, mokymo įstaigose, politikoje kito. Kiekvienoje šeimoje yra nusistovėjusios nuostatos ir pažiūros apie vyro ir moters vaidmenį, o tai besiformuojančiam jaunimui suteikia pagrindą tolesniam jų suvokimui apie lyčių padėtį, jų vaidmenų pasiskirstymą. Kaip jaunimas vertina vyrų ir moterų padėtį rodo 4 pav.

4 pav.

Jaunimo požiūris į vyrų ir moterų padėtį skirtingose socialinėse sferose

Tyrime siekiant nustatyti, kaip vaikinai ir merginos vieni kitų atžvilgiu vertina savo padėtį šeimoje, siekiant karjeros darbe, tradicijose ir papročiuose, mokymo įstaigose, politikoje. 4 pav. pateikti rezultatai rodo, kad vaikinai palankesnes sąlygas savo realizacijai pirmoje vietoje pateikė politikos sritį (78 proc. vaikinų), tuo tarpu merginų nuomone, ši sritis joms yra labiausiai nepalanki (1,4 proc. moterų). Vaikinai linkę manyti, kad visos sąlygos jiems yra palankesnės nei merginoms: siekiant karjeros darbe (56,52 proc. vaikinų, 5,79 proc. merginų), šeimoje (40 proc. vaikinų, 4 proc. merginų), tradicijose ir papročiuose (33,33 proc. vaikinų, 12,32 proc. merginų). Vienintelė sritis, merginų nuomone, yra palankesnė, - tai mokymosi įstaigos (10,14 proc. merginų, 7,25 proc. vaikinų). Pateikti rezultatai perša išvadą, kad Lietuvoje vaikinams realizuojant savo padėtį palankios yra visos sritys, tuo tarpu merginos gali tikėtis palankesnių sąlygų tik mokymosi įstaigose.

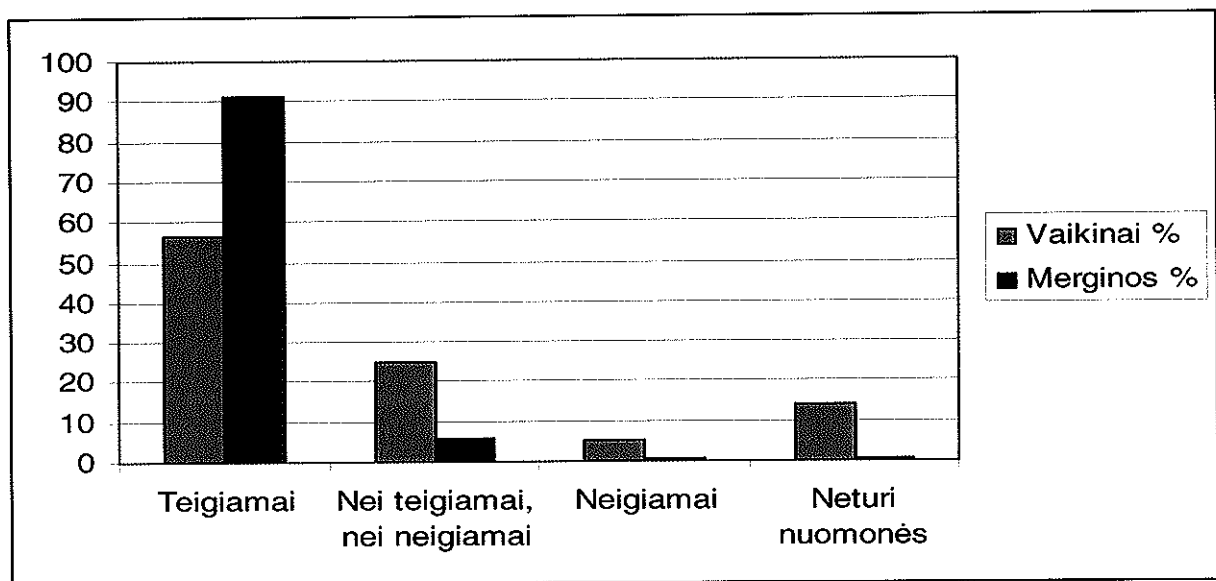
Pvz. Laurynas K. 18 metų standartizuoto interviu metu sakė: žinoma, kad moterys turi rūpintis šeima, auginti vaikus, o vyrai - uždirbti pinigus.

Saulė Ž. 18 metų sakė: palaikau moteris, siekiančias profesinės karjeros ir tuo pačiu sugebančias auginti vaikus. Vis tiek turėtų būti taip, jog ir moterys, ir vyrai vienodai pasiskirstytų namų ūkio darbais ir gautų vienodus atlyginimus.

Būtina siekti ne tik ekonominės moterų ir vyrų lygybės, bet ir jų ekonominės nepriklausomybės. Ekonominė nepriklausomybė vis labiau tampa neatsiejama asmeninės laisvės dalimi, ir sudaro sąlygas savarankiškai išlaikyti šeimą. Jaunimas sutinka su šia nuostata, kuriai ne tik pritaria, bet ir palaiko profesinės karjeros siekiančias moteris, tai rodo 5 pav.

5 pav.

Jaunimo nuomonė apie moteris, siekiančias profesinės karjeros

Statistiškai patikimi, skirtumai tarp vaikinių ir merginų nerast, tik pagal atsakymą „neigiamai“ ($p < 0,05$).

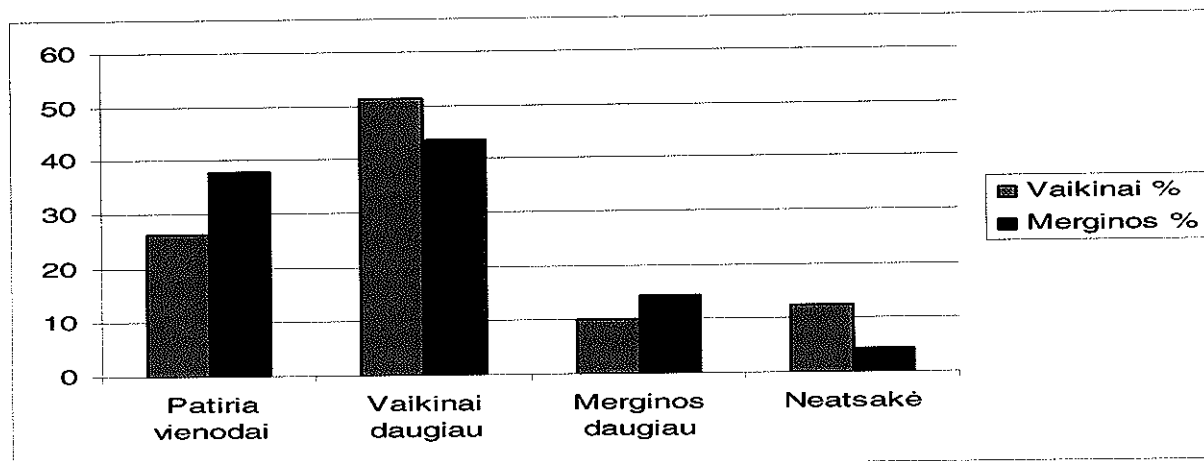
Tyrimė siekiama nustatyti vaikinių ir merginų nuomonę apie karjeros siekiančias moteris. 5 pav. pateikti rezultatai rodo, kad dvigubai daugiau merginų nei vaikinai teigiamai vertina moteris, siekiančias profesinės karjeros (91,30 proc. merginų, 56,25 proc. vaikinių). Įdomu tai, kad didelis procentas vaikinių šiuo klausimu neturi nuomonės (13,75 proc. vaikinių, 0,72 proc. merginų) arba pageidauja likti neutralūs (25 proc. vaikinių, 5,80 proc. merginų); tuo tarpu merginos beveik nedvejodamos pasisako už moters apsisprendimą karjeros srityje. Nors ir nedideliu procentu, tačiau vaikinai labiau linkę neigiamai vertinti karjerą pasirinkusią moterį (5 proc. vaikinių, 0,72 proc. merginų).

Smurtas yra pats šiurkščiausias žmogaus teisių pažeidimas ir negali būti toleruojamas jokio asmens atžvilgiu. Lyčių lygybė daugiausia priklauso nuo galimybės kontroliuoti savo kūną ir kurti teigiamą įvaizdį. Jei dėl patirto smurto ar pažeminimų žmogus pradeda nekęsti savęs, sunku tikėtis, jog ji ar jis galės tinkamai formuoti savo santykius su aplinka. Visgi dar yra daug

šeimų, kuriose pasitaiko smurto vartojimo atvejų. Ugdymo institucijose, laisvalaikio, bendraujant su bendraamžiais jaunimas taip pat susiduria su fizine ir psichologine prievarta. Jaunimo požiūrį į patiriamą psichologinę ir fizinę prievartą rodo 6-7 pav.

6 pav.

Jaunimo požiūris į psichologinę prievartą

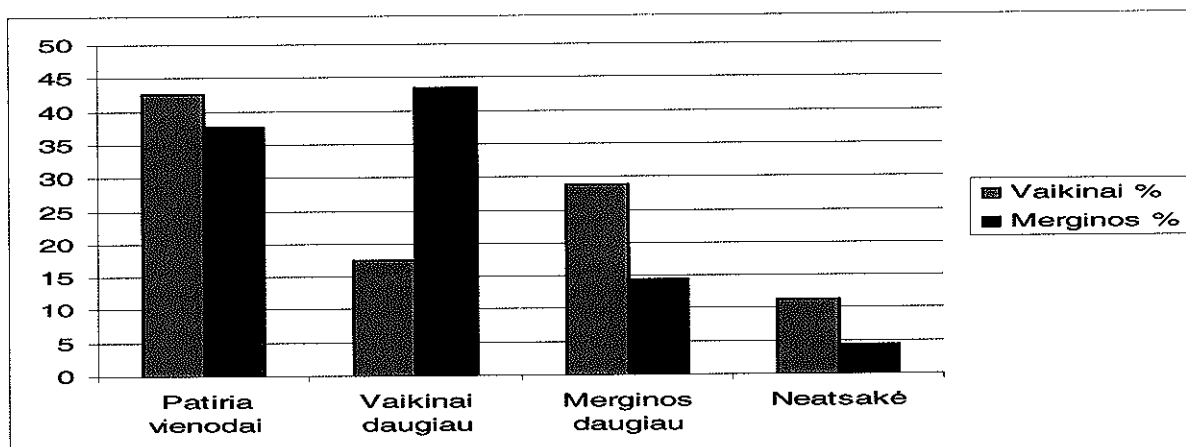

Statistiškai patikimi skirtumai tarp vaikinių ir merginų rasti pagal atsakymus “patiria vienodai” ir “vaikiniai daugiau” ($p < 0,05$).

Tyrimo siekiama nustatyti, ar skiriasi psichologinė vaikinių ir merginų prievarta, patiriama iš bendraamžių. 6 pav. pateikti rezultatai rodo, kad tiek vaikinai, tiek merginos sutinka, kad ne merginos, o vaikinai patiria daugiau psichologinės prievartos iš bendraamžių (51,25 proc. vaikinių, 43,48 proc. merginų). Merginos jaučiasi labiau atsparios psichologiniam bendraamžių spaudimui ir labiau už vaikus linkę manyti, kad prievartą patiria vienodai (37,68 proc. merginų, 26,25 vaikinių) ar patiria jos daugiau (14,49 proc. merginų, 10 proc. vaikinių) nei vaikinai. Tyrimų rezultatuose pastebima išvada, kad vaikinai labiau už merginas vengia įvertinti šį emocinį faktorių bei pateikti apie jį nuomonę (12,5 proc. vaikinių, 4,35 proc. merginų).

7 pav.

Jaunimo požiūris į fizinę prievartą

Statistiškai patikimi skirtumai tarp vaikinių ir merginų rasti pagal „vaikinai daugiau“ ir „merginos daugiau“ ($p < 0,05$).

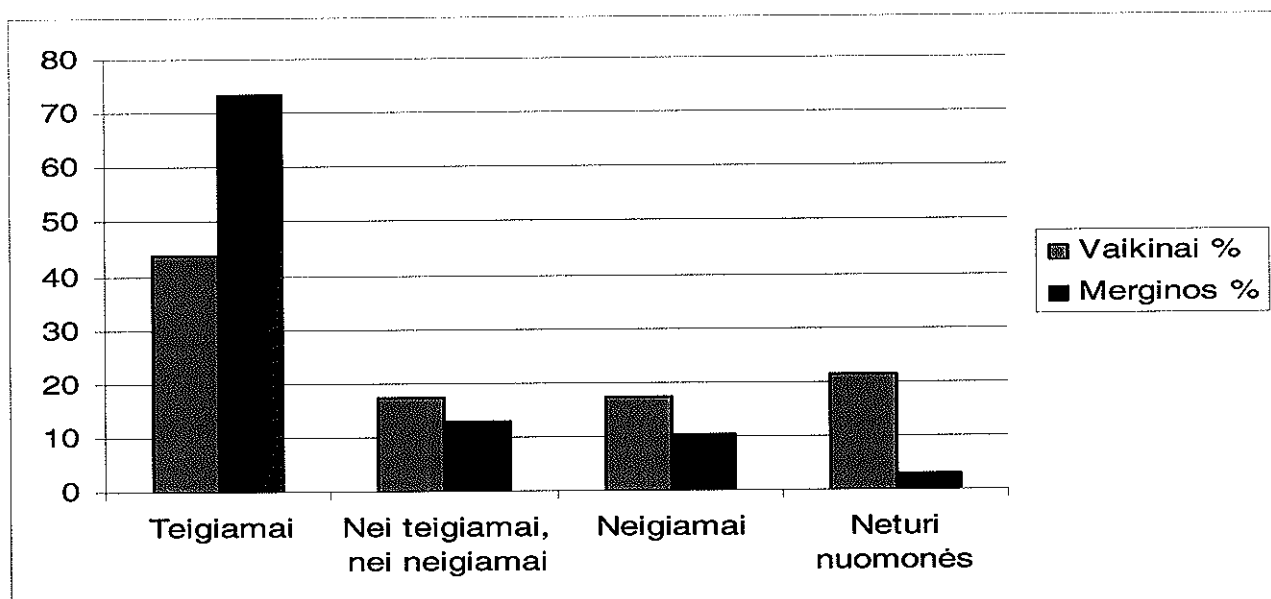
Tyrimė siekiama nustatyti, ar skiriasi fizinė vaikinių ir merginų prievarta, patiriama iš bendraamžių. Pagal 7 pav. pateiktus rezultatus matome, kad vaikinai labiau linkę manyti, kad prievartos patiria vienodai (42,5 proc. vaikinių, 37,68 proc. merginų) nei kad merginos. Merginų nuomone, fizinės prievartos patiria daugiau vaikinai (43,48 proc. merginų, 17,5 proc. vaikinių), tuo tarpu vaikinai yra visiškai priešingos nuomonės ir mano, kad daugiau prievartos patiria merginos (28,75 proc. vaikinių, 14,49 proc. merginų) nei jie. Gauti prieštaringi rezultatai rodo, kad šioje srityje merginos ir vaikinai skirtingai traktuoja bendraamžių prievartą.

Pvz.: Veronika J. 18 metų sakė: vaikinai daugiau patiria fizinės prievartos, todėl, kad jie yra labiau judresni, dažniau įsivelia į ginčus ir įvairius incidentus.

Pastaruoju metu ir žiniasklaida, ir televizija daugiau kalba ir skatina vyrus išeiti į tėvystės atostogas, kadangi dalijimasis teisėmis bei pareigomis šeimoje daro įtaką moterų ir vyrų galimybėms visuomenėje. Norint užkirsti kelią neteisintiems vertinimas, būtina tolygiai paskirstyti pareigas ir teises. Moterys ir vyrai turi turėti lygias teises naudotis vaiko priežiūros atostogomis, kadangi vaikams vienodai svarbus abiejų tėvų dėmesys. Tačiau jeigu vyras išeina vaiko priežiūros atostogų ar skiria daugiau dėmesio šeimai, darbdavys, kolegos ir artimieji dažnai negaili pašaipų, pradeda abejoti jo vyriškumu. Tuo tarpu į moterį, sutrumpinusią vaiko priežiūros atostogas ar daugiau laiko skiriančią mokamam darbui, visuomenė žiūri kaip į blogą motiną, žmoną bei pašaipos vertą karjeristę. Jaunimo požiūrį į vyrus, einančius tėvystės atostogų, rodo 8 pav.

8 pav.

Jaunimo požiūris į vyrus, einančius tėvystės atostogų

Statistiškai patikimi skirtumai pagal atsakymą "teigiamai" ($p < 0,05$).

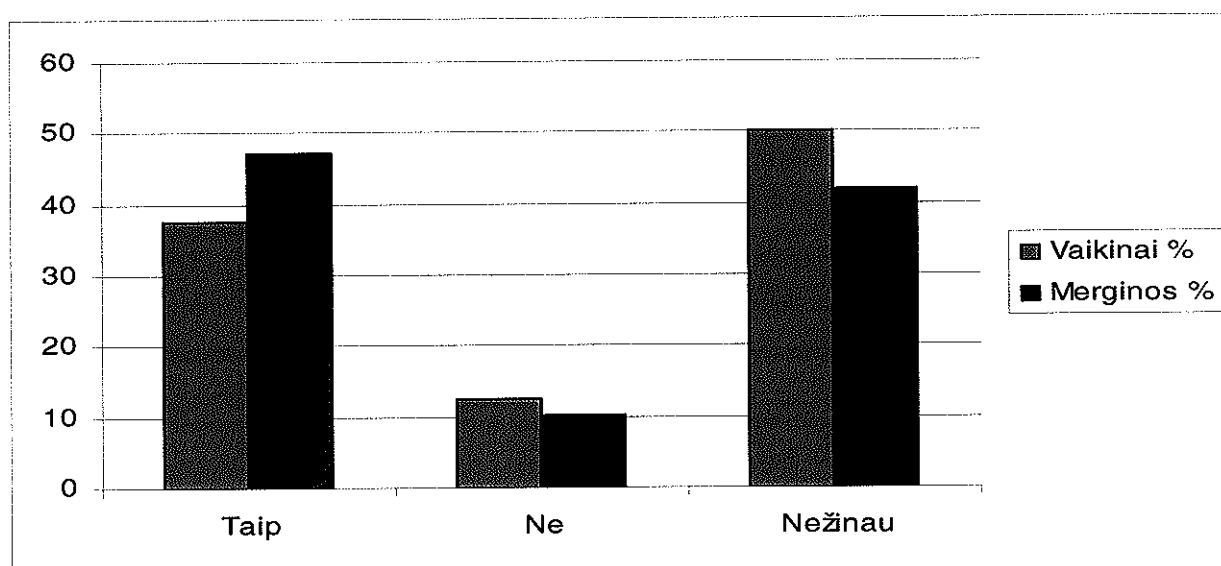
Tyrimė siekiama nustatyti jaunimo požiūrį į vyrus einančius tėvystės atostogų. 8 pav. pateikti rezultatai rodo, kad merginos teigiamiau vertina vyrus, pasirinkusius tėvystės atostogas, nei kad vaikinai (73,19 proc. merginų, 43,75 proc. vaikinų). Vaikinai šiuo klausimu dažniau neturi nuomonės (21,25 proc. vaikinų, 2,90 proc. merginų) ir tėvystės atostogas pasirinkusius vyrus linkę vertinti neigiamai (17,5 proc. vaikinų, 10,14 proc. merginų).

Pvz.: Jonas 19 metų standartizuoto interviu metu sakė: man labai keista girdėti ir matyti per televiziją reklamas, skatinančias vyrus eiti tėvystės atostogų. Juk vyrai turi uždirbti pinigus, kad galėtų aprūpinti šeimą, o moterys turi auginti vaikus.

Siekiant moterų ir vyrų lygybės visuomenėje, būtina tolygiai paskirstyti pareigas ir teises šeimose, kad neliktų pagrindo neteisingiems vertinimams. Šeima ir ugdymo institucijos turi skiepyti jaunimui vienodas atsakomybės už šeimą nuostatas. Tiriamųjų nuostatas į mokykloje ugdomą atsakomybę už šeimą, rodo 9 pav.

9 pav.

Jaunimo nuostatos į mokykloje ugdomą atsakomybę už šeimą

Statistiškai patikimų skirtumų nėra.

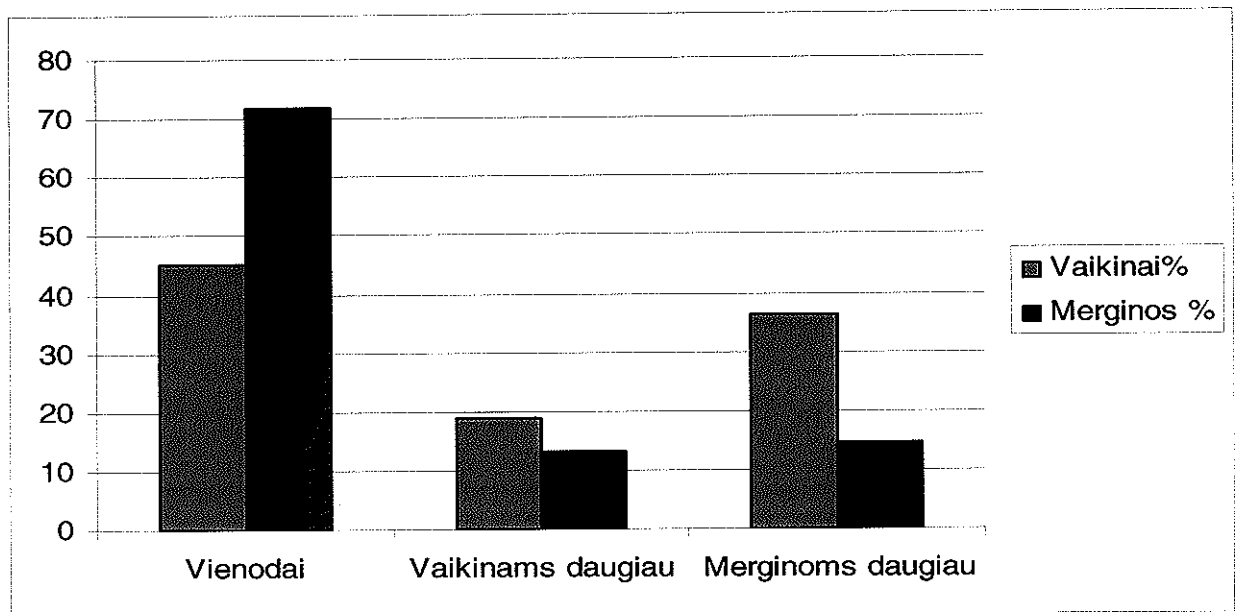
Tyrimė siekiama nustatyti jaunimo nuostatas į mokykloje ugdomą atsakomybę už šeimą, ar ugdomos labiau tradicinės nuostatos, akcentuojančios moters atsakomybę už šeimos buitį, vaikus ir vyro gerovę. Tuo tarpu vyrui priskiriamas taip vadinamas „instrumentinis“ vaidmuo, kuris nenumato artimo ryšio tarp jo ir vaikų. 9 pav. pateikti rezultatai rodo, kad merginos labiau sutinka su vienodu atsakomybės ugdymu nei vaikinai (47,10 proc. merginų, 37,5 proc. vaikinų). Tiek vaikinai, tiek merginos vengia reikšti savo nuomonę dėl ugdomų

vertybių (50 proc. vaikinių, 42,03 proc. merginų). Įdomu tai, kad vaikinai labiau nei merginos linkę manyti, kad ugdomos nevienodos atsakomybės už šeimą nuostatos (12,5 proc. vaikinių, 10,14 proc. merginų).

Moterys ir vyrai dirbdami vienodos vertės ir sudėtingumo darbą gauna skirtingus atlyginimus. Siekiant lygybės yra būtina ekonominė gerovė ir ekonominė nepriklausomybė, kadangi šie veiksniai sudaro galimybes savarankiškai išlaikyti šeimą. Besimokantis jaunimas taip pat turi savo požiūrį į finansinį diskriminavimą, tai rodo 10 pav.

10 pav.

Jaunimo požiūris į finansinį diskriminavimą

Statistiškai patikimi skirtumai pagal atsakymus “vienodai”, “merginoms daugiau” ($p < 0,05$).

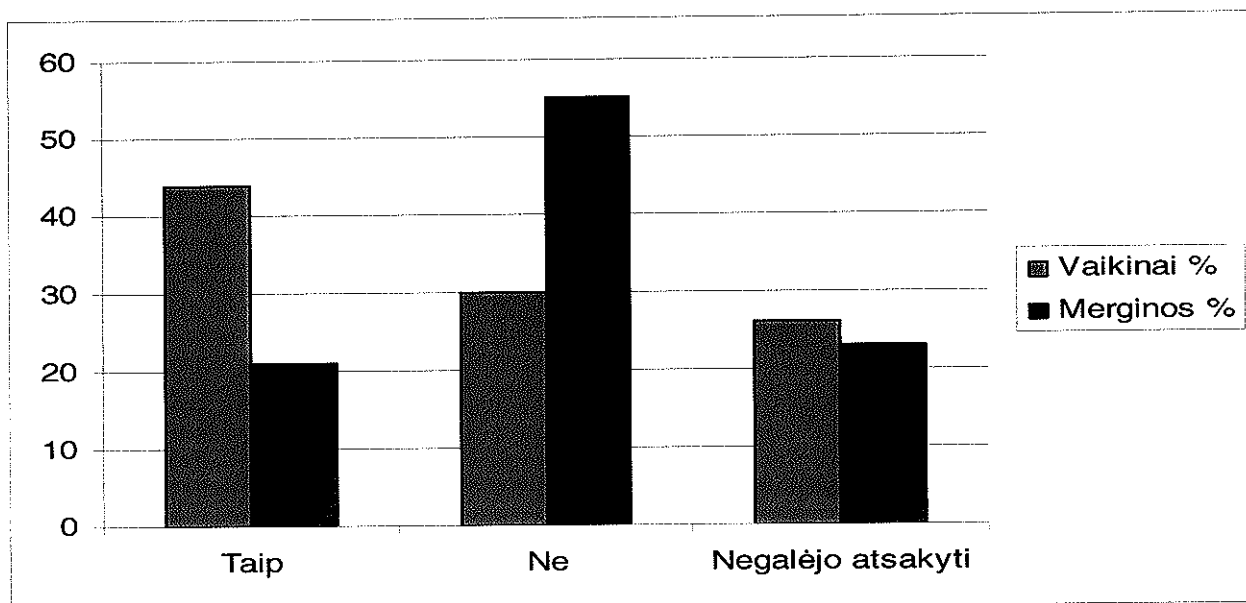
Tyrimė siekiama nustatyti jaunimo požiūrį ar vaikinams ir merginoms tėvai vienodai duoda pinigų. 10 pav. pateikti rezultatai rodo, kad merginos labiau linkusios manyti, jog tėvai vaikinams ir merginoms skiria pinigų vienodai (71,74 proc. merginų, 45 proc. vaikinių) nei vaikinai. Vaikinių ir merginų nuomone, merginoms yra skiriama daugiau pinigų (36,25 proc. vaikinių, 14,49 proc. merginų). Įdomu tai, kad merginos sutinka su nuomone, jog jos pinigų gauna daugiau, tačiau lygindamos save su vaikiniais bando teigti, kad visi – ir merginos, ir vaikinai, - pinigų gauna vienodai. Vaikinai šioje situacijoje realistiškesni: jie pritaria nevienodam pinigų skyrimui ir patikslina, kad daugiau jų gauna merginos.

Pvz.: Benas M. 18 metų standartizuoto interviu metu sakė: net neabejoju, kad tėvai merginoms duoda daugiau pinigų. Mano tėtis seseriai taip pat duoda daugiau pinigų negu man.

Lytis yra viena iš pamatinių socialinio gyvenimo skirtybių, kuri modeliuoja moterų ir vyrų galimybes bei šansus. Tiek visuomeniniame gyvenime, tiek ir ugdymo institucijose egzistuoja lytinė diskriminacija. Mokykloje taip pat pasireiškia pedagogų skirtingos nuostatos į merginas ir vaikus. Pedagoginė nuostata, kad mokytojai turi berniukus stipriau skatinti mokytis matematikos, susijusi su įsitikinimu, kad matematikai gagesni berniukai, o ne mergaitės, ir su moraliniu principu, kad žmogus turi būti skatinamas daryti tai, ką gali daryti geriausiai. Jaunimo požiūrį į diskriminavimą ugdymo institucijose rodo 11 pav.

11 pav.

Jaunimo požiūris į diskriminavimą ugdymo institucijose

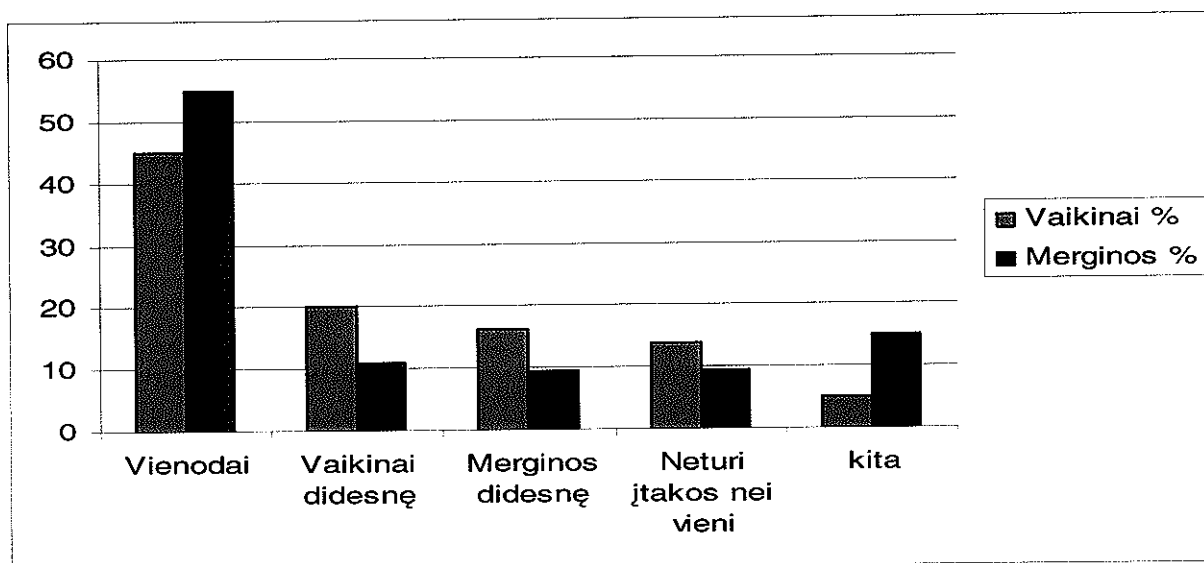
Statistiškai patikimi skirtumai pagal atsakymą "taip" ir "ne" ($p < 0,05$).

Tyrime siekiama nustatyti jaunimo nuomonę, ar lytis įtakoja blogesnio pažymio gavimą. 11 pav. pateikti rezultatai rodo gerokai išsiskiriančias vaikinų ir merginų nuomones šiuo klausimu: vaikinų nuomone, lytis įtakoja pažymio gavimą (43,75 proc. vaikinų), tuo tarpu merginos akivaizdžiai prieštarauja tokiai nuostatai (55,07 proc. merginų). Gauti prieštaringi rezultatai rodo, kad šioje srityje merginos ir vaikinai skirtingai traktuoja požiūrį į lytį.

Pvz.: Antanas R. 17 metų standartizuoto interviu metu sakė: mokytoja geriau vertina merginas, o vaikinai nuolat barami. Ypač literatūros mokytoja nuolat kalba, kad vaikinai beraščiai.

Kiekvienas jaunuolis, kokios lyties jis būtų turi skirtingą charakterį ir temperamentą, nuo to ir priklauso, kaip ir kokia lytis labiau dominuoja ir įtakoja mokyklos gyvenimą, tai rodo 12 pav.

Jaunimo požiūris į vaikinų ir merginų statusą ugdymo institucijose

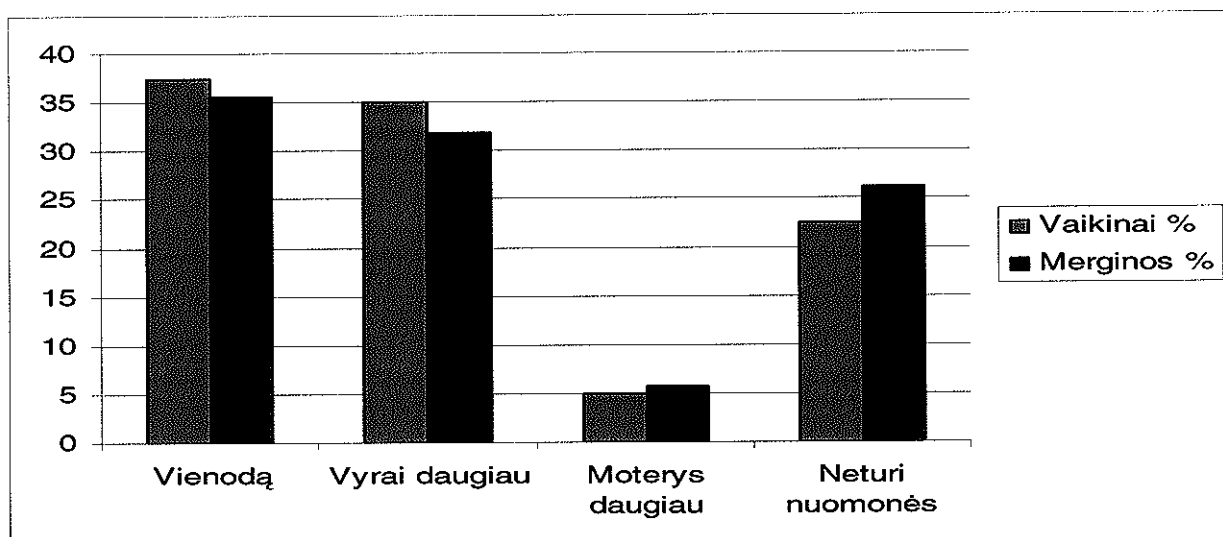

Statistiškai nepatikimas skirtumas tik pagal atsakymą "neturi įtakos" ($p < 0,05$).

Tyrime siekiama nustatyti jaunimo nuomonę ar merginos ir vaikinai vienodai įtakoja mokyklos gyvenimą. 12 lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad tiek merginos, tiek vaikinai linkę galvoti panašiai, kad jaunimo įtaka mokyklos gyvenime yra vienoda (55,07 proc. merginų, 45 proc. vaikinų). Tačiau bandydami išskirti vienos iš lyčių įtaką, vaikinai ir merginos sutinka, kad vaikinai turi didesnę įtaką mokyklos gyvenime (20 proc. vaikinų, 10,87 proc. merginų).

Vyrai ir moterys, dirbdami vienodą ar vienodos vertės darbą turi gauti vienodą atlyginimą, tačiau visgi profesijos ar darbo sritys, kuriose dirba moterys yra prasčiau apmokamos nei tos, kuriose dominuoja vyrai. Tai rodo 13 pav. ir apklaustųjų pateikta nuomonė.

Jaunimo požiūris į vyrų ir moterų darbo užmokestį

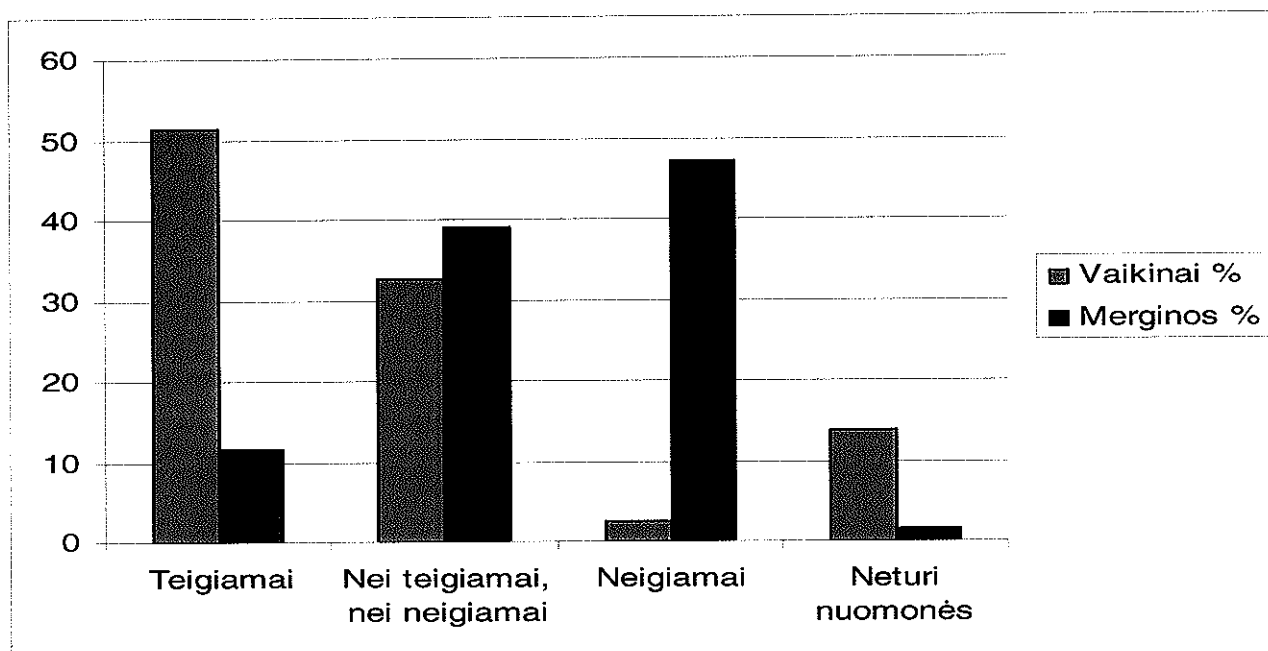
Statistiškai patikimų skirtumų nėra.

Tyrime siekiama nustatyti jaunimo nuomonę ar vienodas vyrų ir moterų darbo užmokestis. 13 pav. pateikti rezultatai rodo, kad vaikinai ir merginos sutinka, jog užmokestis yra vienodas (37,5 proc. vaikinų, 35,51 proc. merginų). Tačiau bandydami darbo užmokesčio dydį sieti su lytimi, vieningai pritaria, kad vyrai uždirba daugiau (35 proc. vaikinų, 31,88 proc. merginų).

Moterų vaidmuo didėja visuose gyvenimo lygiuose, jos vis aktyviau dalyvauja komercinėje veikloje, tačiau vis dar daugiau vyrų negu moterų vadovauja privačiam verslui. Jaunimo nuostatos apie vyrus, kurie vadovaujančius postus užima verslo įstaigose, rodo 14 pav.

14 pav.

Jaunimo požiūris į verslo įstaigoms vadovaujančius vyrus

Statistiškai patikimi skirtumai pagal visus atsakymus ($p < 0,05$).

Tyrime siekiama nustatyti jaunimo požiūrį apie tai, kad verslo įstaigose vadovaujančius postus dažniausiai užima vyrai. 14 pav. pateikti rezultatai rodo, kad vaikinai teigiamai vertina šį faktą (51,25 proc. vaikinų, 11,59 proc. merginų). Faktą, kad vyrai užima vadovaujančius merginos vertina neigiamai (47,10 proc. merginų, 2,5 proc. vaikinų) ir šiuo klausimu labiau dvejvoja lyginant su vaikiniais (39,13 proc. merginų, 32,5 proc. vaikinų).

2.3. Jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo duomenų analizė

Vertinant atliktų anketinių apklausų rezultatus matyti, kad ir vaikinų, ir merginų suvokimą apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje formuojantys veiksniai - šeima, draugai, televizija, spauda, mokykla, kinas, literatūra - pasiskirstę vienodai. Gauti rezultatai leidžia daryti

išvada, kad vaikinai dvigubai stipriau nei merginos yra įtakojami pasirinkto veiksnio. Merginos labiau linkę jas įtakojančius veiksnius paskirstyti tolygiai tarpusavyje, nesuteikdamos didesnio prioriteto nė vienai sričiai. Televizija yra pagrindinis veiksnys, formuojantis jaunimo (54 proc. merginų ir 94 proc. vaikinių) suvokimą apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje. Kitas prioritetas teikiamas šeimai (85 proc. vaikinių, 49 proc. merginų), draugams (81 proc. vaikinių, 47 proc. merginų), spaudai (64 proc. vaikinių, 37 proc. merginų), mokyklai (52 proc. vaikinių, 30 proc. merginų), literatūrai (42 proc. vaikinių, 23 proc. merginų) bei kinui (18 proc. vaikinių, 10 proc. merginų).

Tyrime buvo siekiama apibrėžti visuomeninio gyvenimo sferas, kuriose dažniausiai pasitaiko diskriminacijos dėl lyties. Tyrimo duomenys rodo, kad 60 proc. vaikinių mano, jog dažniausiai diskriminacijos dėl lyties patiriama darbe, tuo tarpu merginos mano, kad diskriminaciją dėl lyties darbe patiria 12 proc. daugiau nei vaikinai, t.y. 72 proc. Pagal šį atsakymo varianto pasirinkimą rastas statistiškai patikimas skirtumas tarp vaikinių ir merginų ($p < 0,05$).

Tradiciniu požiūriu į moterų ir vyrų vaidmenis šeimoje ir visuomenėje grindžiama darbdavių elgsena tebėra labai svarbus veiksnys, kontroliuojantis Lietuvos moterų dalyvavimą mokamo darbo sferoje. Finansiškai priklausomos moterys praranda įtaką namuose, o prestižinių darbą turintys vyrai linkę diktuoti šeimai savo pažiūras ir nuostatas. Gerai apmokamas darbas tenkina ne tik ekonomines žmogaus reikmes, - jis suteikia pripažinimą, pagarbą, visuomeninį statusą. Nelygybė šeimoje siejasi ir su nelygybe visuomenėje. Tirti vaikinai ir merginos sutinka, kad užmokestis už darbą vyrams ir moterims yra mokamas vienodas, tačiau bandydami sieti darbo užmokestį su lytimi vieningai pritaria, kad vyrai uždirba daugiau (35 proc. vaikinių ir 31,88 proc. merginų).

Merginos patiria diskriminaciją darbe labiau nei vaikinai. Didžiausia diskriminacijos priežastimi vaikinai ir merginos nurodo jų lytinę orientaciją.

Tyrime taip pat buvo siekiama apibrėžti galimas diskriminacijos priežastis. Duomenys rodo, kad didžiausia diskriminacijos priežastimi vaikinams ir merginoms yra jų lytinė orientacija (91 proc. merginų, 83 proc. vaikinių). Statistiškai patikimi skirtumai tarp vaikinių ir merginų rasti, vertinant negalią ir lytinę orientaciją ($p < 0,05$).

Buvo siekiama nustatyti, kaip vaikinai ir merginos vieni kitų atžvilgiu vertina vyrų ir moterų padėtį šeimoje, siekiant karjeros darbe, tradicijose ir papročiuose, mokymo įstaigose, politikoje. Iš tyrimo duomenų matome, kad vaikinai (78 proc.) palankesnės sąlygas savo realizacijai teikia politikos sričiai, tuo tarpu merginų nuomone, ši sritis joms yra pirmiausiai

nepalanki (1,4 proc.). Lietuvoje vaikinams realizuojant savo padėtį palankios yra visos sritys, o merginos gali tikėtis palankesnių sąlygų tik mokymosi įstaigose.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti vaikinių ir merginių nuomonę apie moteris, siekiančias profesinės karjeros. Rezultatai rodo, kad dvigubai daugiau merginių nei vaikinai teigiamai vertina moteris, siekiančias profesinės karjeros (91,30 proc. merginių, 56,25 proc. vaikinių). Įdomu tai, kad didelis procentas vaikinių neturi nuomonės šiuo klausimu arba pageidauja likti neutralūs, kai tuo tarpu merginos beveik nedvejodamos pasisako už moters apsisprendimą karjeros srityje. Nors ir nedideliu procentu, tačiau vaikinai linkę neigiamai vertinti karjerą pasirinkusią moterį nei merginos. Duomenys statistiškai patikimi, skirtumai tarp vaikinių ir merginių nerasti, tik pagal atsakymą „neigiamai“ ($p < 0,05$).

Iš tyrimo duomenų matyti, kad ir vaikinai, ir merginos sutinka, kad vaikinai patiria daugiau psichologinės prievartos iš bendraamžių nei merginos. Merginos jaučiasi labiau atsparios psichologiniam bendraamžių spaudimui ir labiau už vaikus linkę manyti, kad prievartą patiria vienodai ar patiria jos daugiau nei vaikinai. Tyrimų rezultatuose pastebėta išvada, kad vaikinai jaučiasi silpnesni ir vengia įvertinti šį emocinį faktorių bei pateikti nuomonę labiau už merginas. Statistiškai patikimi, skirtumas tarp vaikinių ir merginių rasti pagal atsakymus „patiria vienodai“ ir „vaikinai daugiau“ ($p < 0,05$).

Merginos ir vaikinai skirtingai traktuoja bendraamžių prievartą. Vaikinai labiau linkę manyti, kad prievartos patiria vienodai nei merginos. Merginių nuomone, fizinės prievartos patiria daugiau vaikinai, tuo tarpu vaikinai yra visiškai priešingos nuomonės ir mano, kad daugiau prievartos patiria merginos nei jie. Statistiškai patikimi, skirtumas tarp vaikinių ir merginių rasti pagal „vaikinai daugiau“ ir „merginos daugiau“ ($p < 0,05$).

Tyrimo metu siekiama nustatyti jaunimo požiūrį į vyrus einančius tėvystės atostogų. Iš gautų duomenų matyti, merginos labiau teigiamai vertina vyrus, pasirinkusius tėvystės atostogas, nei kad vaikinai (73,19 proc. merginių, 43,75 proc. vaikinių). Vaikinai šiuo klausimu labiau neturi nuomonės ir į tėvystės atostogas pasirinkusius vyrus linkę vertinti neigiamai nei merginos. Duomenys statistiškai patikimi, skirtumas pagal atsakymą „teigiamai“ ($p < 0,05$).

Siekiant tyrime nustatyti jaunimo požiūrį, ar mokykloje ugdomos vienodos atsakomybės už šeimą nuostatos, gauti duomenys rodo, kad merginos labiau sutinka su vienodu atsakomybės ugdymu nei vaikinai. Tiek vaikinai, tiek merginos vengia reikšti savo nuomonę dėl ugdomų vertybių. Įdomu tai, kad vaikinai labiau linkę manyti, kad ugdomos nevienodos atsakomybės už šeimą nuostatos (12,5 proc. vaikinių, 10,14 merginių) nei merginos.

Tyrimo duomenys rodo, kad merginos nei vaikinai labiau linkę galvoti, kad tėvai vaikinams ir merginoms skiria pinigų vienodai. Vaikinių ir merginių nuomone, merginoms yra skiriama daugiau pinigų. Įdomu tai, kad merginos sutinka su nuomone, kad jos pinigų gauna

daugiau, tačiau lygindamos save su vaikinais bando teigti, kad pinigus gauna visi – tiek merginos, tiek vaikinai - vienodai. Vaikinai šioje situacijoje realistiškesni – jie pritaria nevienodam pinigų skyrimui ir patikslina, kad daugiau jų gauna merginos. Duomenys statistiškai patikimi, skirtumas pagal atsakymus „vienodai“, „merginoms daugiau“ ($p < 0,05$).

Vaikinų nuomone, lytis įtakoja pažymio gavimą, tuo tarpu merginos akivaizdžiai prieštarauja tokiai nuostatai (43,75 proc. vaikinų, 55,07 proc. merginų). Gauti prieštaringi rezultatai rodo, kad šioje srityje merginos ir vaikinai skirtingai traktuoja požiūrį į lytį. Duomenys statistiškai patikimi, skirtumas pagal atsakymą „taip“, „ne“ ($p < 0,05$).

Tiek merginos, tiek vaikinai linkę galvoti panašiai, kad jaunimo įtaka mokyklos gyvenime yra vienoda. Tačiau bandydami priskirti įtaką vienai iš lyčių, vaikinai ir merginos sutinka, kad vaikinai turi didesnę įtaką mokyklos gyvenime (20 proc. vaikinų, 10,87 proc. merginų). Statistiškai nepatikimas skirtumas tik pagal atsakymą „neturi įtakos“ ($p < 0,05$).

Vaikinai teigiamai vertina, kad verslo įstaigose vadovujančius postus dažniausiai užima vyrai. Merginos vyrų vadovujančių postų užėmimą vertina neigiamai (47,10 proc. merginų, 2,5 proc. vaikinų) ir labiau dvejoja šiuo klausimu lyginant su vaikinais 39,13 proc. merginų, 32,5 proc. vaikinų). Statistiškai patikimi skirtumai pagal visus atsakymus ($p < 0,05$).

IŠVADOS

1. Hipotezė 1 patvirtino. Diskriminacijos istorinės raidos analizė patvirtino, kad diskriminacijos samprata ir apraiškos kito.
2. Hipotezė 2 nepatvirtino. Tyrimo duomenys rodo, kad formuojant jaunimo požiūrį į moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje didesnę įtaką turi televizija, o ne šeima.
3. Hipotezė 3 patvirtino. Tirti vaikinai ir tirtos merginos mano, kad diskriminacija dėl lyties labiausiai patiriama darbo sferoje. Viena iš apraiškos formų yra ta, jog vyrai gauna didesnę atlyginimą nei moterys.
4. Hipotezė 4 patvirtino. Jaunimas labiau nei rasinę, religinę ar kitokią diskriminaciją pastebi lytinę diskriminaciją.
5. Hipotezė 5 patvirtino. Tirti vaikinai neturi aiškios nuomonės apie moteris, siekiančias profesinės karjeros. Tirtos merginos teigiamai vertina moteris, pasirinkusias profesinės karjeros kelią.
6. Hipotezė 6 patvirtino. Merginos palankiau nei vaikinai vertina vyrus, einančius tėvystės atostogų. Vaikinai šiuo klausimu dažniau neturėjo aiškios nuomonės, o 17,5 proc. vaikinų neigiamai vertino vyrus, einančius tėvystės atostogų.

LITERATŪRA

1. Abromavičius A. Lyčių nelygiavertiškumas spaudoje // http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=502; prisijungimo laikas: 2005-07-11.
2. Amsterdamo sutartis // <http://www.lrs.lt>; prisijungimo laikas: 2005-09-19 (13 straipsnis).
3. Bachofen J.J. Das Mutterrecht. Eine Untersuchung über die Gynaikokratie der Alten Welt nach religiösen und rechtlichen Natur. Stuttgart, 1861. P. 59-70.
4. Bandzevičienė R. Psichologinės nuostatos ir lyčių politika // Viešoji politika lyčių lygybės aspektu. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005.
5. Burneikienė A. Žmonės vis aktyviau gina savo pažeistas teises. Žmogaus teisių žinios, 2002, Nr. 11. P. 3-7.
6. Chamberlayne P. Women and the state: changes in roles and rights in France, West Germany, Italy and Britain, 1970-1990// J.Lewis (ed.) Women and Social Policies in Europe: Work, Family and the State. – Aldershot: Edward Elgar Publications, 1993.
7. Diskriminaciją dėl lyties dažniau patiria moterys // <http://www.spinter.lt/> (publikuota <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=7511107>, „Spinter tyrimai“, 2005 rugsėjo mėn. 19 d. 00:01)
8. Drobnytė P. Socialinio lyčių statuso skirtumai ir lygių teisių politika // Konferencija apie moterų ir vyrų socialinio vaidmens stereotipus. Trakai, 2000. P. 14-19.
9. Dromantienė L. Lyčių lygybės politika Europos sąjungoje. Socialinis darbas, 2003, Nr. 1(3). P. 110-117.
10. Eitutytė D., Šidlauskienė V. Pradinės mokyklos mokymo ir mokymosi priemonių galimybės įtvirtinant lyčių lygiavertiškumą ugdymo turinyje // Pedagogika. Šiauliai: ŠU leidykla, 2002. T. 61.
11. Engelsas F. Šeimos, privatinės nuosavybės ir valstybės kilmė. Vilnius, 1954.
12. Ivanauskienė V. Paauglių vertybinės orientacijos // Ugdymo psichologija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2000. T. 3. Nr. 2.
13. Įsigaliojo lygių galimybių įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.W3_VIEWER.ViewDoc?p_int_tekst_id=17315&p_int_tv_id=1961&p_org=0, prisijungimo laikas: 2005-07-11.
14. Gimbutienė M., Baltai priešistoriniais laikais. Vilnius, 1985.
15. Jankauskaitė M., Mackevičiūtė I. Lyčių dialogui atvira bendruomenė. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras, 2005.

16. Jaunimas ir vaikai besikeičiančioje visuomenėje. Regioninė monitorinio ataskaita Nr. 7. Vilnius: Unicef, 2001.
17. Jovaiša L. Psichodiagnostika. Kaunas, 1976.
18. Kanopinė V. Moterų diskriminacija darbo rinkoje. Vilniaus universitetas, 1998.
19. Ką reiškia diskriminacija? // <http://web20.s112.typo3server.com/index.php?id=2135#9142> 15:33; prisijungimo laikas: 2005-08-18.
20. Kratochvil S. Manzelska terapie. Praha, 1985.
21. Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. Vilnius: LTU, 2002.
22. Laqueur T. Making Sex: Body and Sex from Greeks to Freud. Cambridge, MA/London: Harvard University Press, 1990.
23. Lamontague Y. Būti tėvais pamišusiam pasauly. Vilnius: Tyto alba, 1999.
24. Lerner G. The Creation of Patriarchy. New York, Oxford UP, 1986.
25. Lesueur-Chalmet V., Marny D. Meilė: istorija. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
26. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. IX–926.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33–1014.
28. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 114-5115.
29. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. VIII-947.
30. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66–2130.
31. Litvinaitė I. Moterų darbo paieškos problemos // Moters pasaulis, 1998 vasario mėn.
32. Litvinavičienė S. Aukštąjį mokslą baigia daugiau moterų, o verslui vadovauja daugiau vyrų // Viešoji politika lyčių lygybės aspektu. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005.
33. Lygios galimybės: tolerancijos link. Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2002.
34. Lytis // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lytis>; prisijungimo laikas: 2005-06-08.
35. Mackevičiūtė I. Pranešimas apie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą ir jo įgyvendinimo priežiūrą. 2004, Kaunas.
36. Myers P.G. Psichologija. Poligrafija ir informatika, 2000.
37. Navaitis G. Lygūs, bet skirtingi. Kaunas: Šviesa, 1987.
38. Navaitis G. Šeima // Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. 2001 gruodis.
39. Navaitis G. Psichologinė parama šeimai. Šiauliai, 1996.
40. Ortner Sh.B. Is Female to Male as Nature is to Culture? In: Woman, Culture and Society. Red. M.Z.Rosaldo, L.Lampere. Standford, Standford UP, 1974.

41. Pažėraitė A. Lytiškumo samprata Biblijoje ir jo reiškimosi socialinės bei kultūrinės sąlygos ir religija // <http://www.moterys.lt/index.php?show-content-id=635>; prisijungimo laikas: 2005-05-16.
42. Pleck J. The Male Sex Role. Definitions, Problems and Sources of Change. In: Psychology of Women: Selected Readings. Red. J.H. Williams. New York, 1979. P.407.
43. Pranešimas apie lyčių lygybės politikos įgyvendinimą Lietuvoje // http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=506 ; prisijungimo laikas: 2005-10-19.
44. Prunskienė K. Moters vaidmuo ir galimybės visuomenėje // Moters pasaulis, 1997 lapkričio mėn.
45. Purvaneckienė G. Lyties dimensija socialinės kaitos procese, 2003 // <http://www.lygus.lt/ITC/>; prisijungimo laikas: 2005-05-16.
46. Reigardienė J. Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje: Mokomoji knyga. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas, 2004.
47. Renzetti C.M., Curran D.J. Women, men and society: The sociology of gender. U.S., 1989.
48. Schianitz D. Vyrai. Vilnius: Tyto Alba, 2001.
49. Stojimo į ES proceso stebėseną: Moterų ir vyrų lygios galimybės. Atviros visuomenės institutas, 2002.
50. Šidlauskienė V. Lyties šališkumas bendrąjį lavinimą reglamentuojančiuose dokumentuose. Lytiškumas ir švietimas: pažiūrų, stereotipų ir ugdymo turinio tyrimai: mokslo darbai. Vilnius: Moterų informacijos centras, 2001.
51. Trinkūnienė I. Jaunimo gyvenimo orientacijų dinamika pagal lytį // Kelio pradžia. Lietuvos TSR mokslų akademija, Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas. Vilnius, 1983.
52. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius. Leidykla „Žodynas“, 1999.
53. Vidrinskaitė S. Ar teisė turi pripažinti lyčių skirtumus // http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=502; prisijungimo laikas: 2005-08-29.
54. Vosyliūtė A., Mažeikienė N., Stonkuvienė I. ir kt. Lyčių skirtumai švietimo sistemoje. Vilnius: Moterų informacijos centras, 2000.
55. Žmogaus teisės. Europos Tarybos ir Europos Sąjungos dokumentai. – LŽTC, 2000. (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 ir 23 straipsnis).
56. Сысенко В. Супружеские конфликты. Москва, 1983.

SANTRAUKA

Socialiniai procesai Lietuvoje kuria palankias sąlygas moterų ir vyrų lygybei. Priimti teisiniai dokumentai, užtikrinantys lyčių lygybę, įsteigta institucijų, padedančių įgyvendinti lyčių lygybės principą ir lygias galimybes visuomeniniame gyvenime ir darbo rinkoje, tačiau vis dar lyčių diskriminacijos problema yra reali, o jos įveikimas žymia dalimi priklauso nuo besiformuojančio jaunimo nuostatų. Ištirti jaunimo požiūrį į lyčių diskriminaciją ir buvo darbo tikslas.

Darbo objektas- jaunimas.

Siekiant keliamo tikslo, buvo suformuluoti šie uždaviniai: aptarti diskriminacijos istorijos raidą; apžvelgti diskriminaciją šiuolaikinėje visuomenėje; išsiaiškinti pagrindinių sąvokų „lytis“ ir „diskriminacija“ sampratą; ištirti jaunimo požiūrį į lyčių diskriminaciją.

Magistro darbas parašytas remiantis lietuvių ir užsienio autorių mokymo priemonėmis bei monografijomis; naudotasi internetinių svetainių puslapiais.

Magistro darbą sudaro: įvadas, 2 dalys, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Teorinėje dalyje nagrinėjama diskriminacijos istorinė raida, diskriminacija šiuolaikinėje visuomenėje, lyties ir diskriminacijos samprata.

Empirinę dalį sudaro tyrimo organizavimas, jaunimo požiūrio į lyčių diskriminaciją tyrimo rezultatai ir duomenų analizė.

Tyrimo duomenys rodo, jog formuojant jaunimo požiūrį į moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje didesnę įtaką turi televizija, o ne šeima; diskriminacija dėl lyties labiausiai patiriama darbo sferoje, o viena iš apraiškos formų yra ta, jog vyrai gauna didesnę atlyginimą nei moterys; jaunimas labiau nei rasinę, religinę ar kitokią diskriminaciją pastebi lytinę diskriminaciją; tirti vaikinai neturi aiškios nuomonės apie moteris darančias karjerą, o tirtos merginos teigiamai vertina moteris darančias profesinę karjerą; merginos palankiau vertina vyrus, einančius tėvystės atostogų nei, kad vaikinai. Visi šie duomenys atspindi jaunimo požiūrį į lyčių diskriminaciją.

SUMMARY

The social processes in Lithuania create positive progress to gender equality. Legislations on gender equality institutionalize means to improve it in social life and labour market, though the discrimination is lively problem and it solving depends on values of young generation.

The main objective of this paper is to make a research of young generation view points to the gender discrimination. Youth there is the main object.

The main tasks of the paper: historical overview of discrimination; overview of discriminations in modern society; to explain definitions of Gender and Discrimination; to survey youth attitude towards gender discrimination

The paper is based on lithuanian and foreign studies, means of education, web sites as well.

The structure of the paper consists of Introduction, two parts, Conclusions, Summary in lithuanian and in english languages, supplements.

Historical evolution of discrimination, discrimination in modern society, explanation and understanding of Discrimination and Gender definitions are in theoretical part.

The making of the research, date base survey of youth attitude towards discrimination and the results of above mentioned items are in the empirical part.

The data reveals the influence of television rather than family towards attitude on gender roles in society; the strongest discriminations are in labour market, especially through higher salaries for men than women; firstly youth recognized sexual discrimination over religion, racism and others; surveyed young males don't have clear opinion about women careers, on the contrary – surveyed young females are positive on career women; females are more positive than males on men going child care vacation.

These attitudes reflects youth attitude towards discrimination.

Priedai

STANDARTIZUOTAS INTERVIU

1. Kuriuose visuomenės gyvenimo sferose Jūsų manymu dažniausiai pasitaiko diskriminacija dėl lyties?
2. Kas darė(-o) didžiausią įtaką Jūsų suvokimui apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje?
3. Kaip Jūs vertinate moterų ir vyrų padėtį Lietuvoje?
4. Ar moterys ir vyrai turi vienodas galimybes priimant sprendimus politiniame gyvenime?
5. Kaip vertiname moteris, darančias karjerą?
6. Kaip vertinate faktą, kad verslo organizacijose vadovaujančius postus Lietuvoje dažniausiai užima vyrai?
7. Ar moterys ir vyrai dirbdami vienodos vertės darbą gauna vienodą darbo užmokestį?
8. Ar merginos ir vaikinai turi vienodą įtaką mokyklos gyvenime?
9. Ar esate mokykloje iš mokytojų gavęs blogesnę pažymį dėl to, kad esate mergina/vaikinas?
10. Ar merginoms ir vaikinams tėvai vienodai duoda pinigų?
11. Ar mokykloje ugdomos vienodos atsakomybės nuostatos už šeimą?
12. Kaip žiūrite į vyrus, einančius tėvystės atostogų?
13. Ar skiriasi besimokančių merginų ir vaikinų patiriama psichologinė/fizinė prievarta iš bendraamžių?

ANKETA

Ši anketa sudaryta atliekant tyrimą magistriniam darbui, kurio tema „Jaunimo požiūris į lyčių diskriminaciją“.

Anketa yra anoniminė. Joje pateikta informacija bus panaudota tik minėtam magistriniam darbui.

Pasirinktą atsakymą pažymėkite X arba užrašykite.

Dėkoju Jums už bendradarbiavimą ir nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų lytis:

- Moteris
 Vyras

2. Amžius: nurodykit suėjusius metus _____**3. Šeima:**

- Tėvai gyvena kartu
 Tėvai išsituokę: gyvenu su motina
 Tėvai išsituokę: gyvenu su tėvu
 Kita (nurodykite _____)

4. Koks Jūsų tėvų išsilavinimas?

- Motinos _____
 Tėvo _____

5. Kiek turite seserų/brolių:

- Brolių _____
 Seserų _____

6. Lietuvos įstatymai draudžia diskriminaciją dėl rasės, tautinės kilmės, religijos, įsitikinimų, negalios, amžiaus ar lytinės orientacijos. Tačiau vis dar pasitaiko diskriminavimo atvejų. Jūsų nuomone, dėl ko Lietuvoje žmonės gali būti dažniau diskriminuojami? (Pažymėkite ne daugiau kaip 3 atsakymus)

- Rasės
 Tautinės kilmės
 Religijos
 Įsitikinimų
 Negalios
 Amžiaus
 Lytinės orientacijos

7. Kuriuose visuomenės gyvenimo sferose Jūsų manymu dažniausiai pasitaiko diskriminacija dėl lyties? (Pažymėkite ne daugiau kaip 3 atsakymus)

- Darbe
 Mokymo įstaigose
 Pateikiant informaciją žiniasklaidoje
 Teikiant paslaugas, įsigyjant prekes
 Kita (nurodykite _____)

8. Kas darė(-o) didžiausią įtaką Jūsų suvokimui apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje? (Pažymėkite ne daugiau kaip 3 atsakymus)

- Jūsų šeima
 Draugai

- Televizija
- Spauda
- Mokykla
- Kinas
- Literatūra
- Kita (nurodykite _____)

9. Ar Lietuvoje kuri nors lytis turi daugiau privilegijų:

- Moteris
- Vyras

Užrašykite jas: _____

- Nei viena lytis neturi daugiau privilegijų, nei kita
- Neturiu nuomonės

10. Kaip Jūs vertinate moterų ir vyrų padėtį Lietuvoje?

Šeimos gyvenime:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Siekiant karjeros darbe:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Tradicijose ir papročiuose:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Mokymosi įstaigose:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Politikoje:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

11. Apie diskriminaciją dėl lyties esu kalbėjusi(-ęs) per paskutinį mėnesį (pažymėkite visus tinkamus atsakymus):

- Pamokų metu
- Su draugais
- Šeimoje
- Nesikalbėjau

12. Ar moterys ir vyrai turi vienodas galimybes priimant sprendimus politiniame gyvenime?

- Vienodas
- Vyrai turi daugiau galimybių, moterys mažiau
- Moterys turi daugiau galimybių, vyrai mažiau
- Neturiu nuomonės

13. Kaip vertiname moteris, darančias karjerą?

- Teigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai
- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

14. Kaip vertinate faktą, kad valstybinėse įstaigose vadovaujančius postus Lietuvoje dažniausiai užima vyrai?

- Teigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai
- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

- Televizija
- Spauda
- Mokykla
- Kinas
- Literatūra
- Kita (nurodykite _____)

9. Ar Lietuvoje kuri nors lytis turi daugiau privilegijų:

- Moteris
- Vyras

Užrašykite jas: _____

- Nei viena lytis neturi daugiau privilegijų, nei kita
- Neturiu nuomonės

10. Kaip Jūs vertinate moterų ir vyrų padėtį Lietuvoje?

Šeimos gyvenime:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Siekiant karjeros darbe:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Tradicijose ir papročiuose:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Mokymosi įstaigose:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

Politikoje:

- Sąlygos palankesnės vyrams
- Sąlygos palankesnės moterims
- Sąlygos vyrams ir moterims vienodos
- Negaliu atsakyti

11. Apie diskriminaciją dėl lyties esu kalbėjusi(-ęs) per paskutinį mėnesį (pažymėkite visus tinkamus atsakymus):

- Pamokų metu
- Su draugais
- Šeimoje
- Nesikalbėjau

12. Ar moterys ir vyrai turi vienodas galimybes priimant sprendimus politiniame gyvenime?

- Vienodas
- Vyrai turi daugiau galimybių, moterys mažiau
- Moterys turi daugiau galimybių, vyrai mažiau
- Neturiu nuomonės

13. Kaip vertiname moteris, darančias karjerą?

- Teigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai
- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

14. Kaip vertinate faktą, kad valstybinėse įstaigose vadovaujančius postus Lietuvoje dažniausiai užima vyrai?

- Teigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai
- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

15. Kaip vertinate faktą, kad verslo organizacijose vadovaujančius postus Lietuvoje dažniausiai užima vyrai?

- Teigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai
- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

16. Ar moterys ir vyrai dirbdami vienodos vertės darbą gauna vienodą darbo užmokestį:

- Vienodą
- Vyrai uždirba daugiau, moterys mažiau
- Moterys uždirba daugiau, vyrai mažiau
- Neturiu nuomonės

17. Ar merginos ir vaikinai turi vienodą įtaką mokyklos gyvenime?

- Vienodą
- Vaikinai turi didesnę įtaką, merginos mažesnę
- Merginos turi didesnę įtaką, vaikinai mažesnę
- Neturi įtakos nei merginos, nei vaikinai
- Kita (nurodykite _____)

18. Ar esate mokykloje iš mokytojų gavęs blogesnę pažymį dėl to, kad esate mergina/vaikinas?

- Taip
- Ne
- Negaliu atsakyti

19. Ar merginoms ir vaikinams tėvai vienodai duoda pinigų?

- Vienodai
- Vaikinams duoda daugiau, merginoms mažiau
- Merginoms duoda daugiau, vaikinams mažiau

20. Ar mokykloje ugdomos vienodos atsakomybės nuostatos už šeimą?

- Taip
- Ne
- Nežinau

21. Kaip žiūrite į vyrus, einančius tėvystės atostogų?

- Palankiai
- Nei palankiai, nei nepalankiai
- Nepalankiai
- Neturiu nuomonės

22. Ar skiriasi besimokančių merginų ir vaikinų patiriama psichologinė prievarta iš bendraamžių?

- Prievartą ir merginos, ir vaikinai patiria vienodai
- Vaikinai patiria daugiau
- Merginos patiria daugiau

23. Ar skiriasi besimokančių merginų ir vaikinų patiriama fizinė prievarta iš bendraamžių?

- Prievartą ir merginos, ir vaikinai patiria vienodai
- Vaikinai patiria daugiau
- Merginos patiria daugiau

ANKETINIAI DUOMENYS

1. Kas darė(-o) didžiausią įtaką Jūsų suvokimui apie moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje?

	šeima	draugai	televizija	spauda	mokykla	kinas	literatūra	kita
Merginos %	49	47	54	37	30	10	25	5
Vaikinai %	85	81	94	64	51	18	43	9

2. Kaip Jūs vertinate moterų ir vyrų padėtį Lietuvoje?

	šeimoje	siekiant karjeros darbe	tradicijose ir paprčiuose	mokymosi įstaigose	politikoje
Sąlygos palankesnės vyrams %	40	56,52	33,33	7,246	78
Sąlygos palankesnės moterims %	4	5,797	12,32	10,14	1,4
Sąlygos vyrams ir moterims vienodos %	45	31,88	34,78	60,14	14
Negalėjo atsakyti %	11	3,623	17,39	19,57	3,6

3. Dėl ko Lietuvoje žmonės gali būti dažniau diskriminuojami?

	rasės	tautinės kilmės	religijos	įsitikinimų	negalios	amžiaus	lytinės orientac.
Merginos %	50	43	15	28	44	7	91
Vaikinai %	49	50	26	35	34	15	83

4. Kuriuose visuomenės gyvenimo sferose Jūsų manymu dažniausiai pasitaiko diskriminacija dėl lyties?

	darbe	mokymo įstaigoje	informacija žiniasklaidoje	teikiant pasl., išgyjant prekes	kita
Vaikinai %	60	59	33,75	26,25	5
Merginos %	72	59	18,84	31,88	2

5. Ar skiriasi besimokančių merginų ir vaikinių patiriama fizinė prievarta iš bendraamžių?

	Vaikinai %	Merginos %
Patiria vienodai	42,5	37,68
Vaikinai daugiau	17,5	43,48
Merginos daugiau	28,75	14,49
Neatsakė	11,25	4,35

6. Kaip žiūrite į vyrus, einančius tėvystės atostogų?

	Vaikinai %	Merginos %
Teigiamai	43,75	73,19
Nei teigiamai, nei neigiamai	17,5	13,04
Neigiamai	17,5	10,14
Neturi nuomonės	21,25	2,90

7. Ar merginos ir vaikinai turi vienodą įtaką mokyklos gyvenime?

	Vaikinai %	Merginos %
Taip	37,5	47,10
Ne	12,5	10,14
Nežinau	50	42,03

8. Ar merginoms ir vaikinams tėvai vienodai duoda pinigų?

	Vaikinai %	Merginos %
Vienodai	45	71,74
Vaikinams daugiau	18,75	13,04
Merginoms daugiau	36,25	14,49

9. Ar esate mokykloje iš mokytojų gavęs blogesnę pažymį dėl to, kad esate mergina/vaikinas?

	Vaikinai %	Merginos %
Taip	43,75	21,01
Ne	30	55,07
Negalėjo atsakyti	26,25	23,19

10. Ar merginos ir vaikinai vienodai įtakoja mokyklos gyvenimą?

	Vaikinai %	Merginos %
Vienodą	45	55,07
Vaikinai didesnę	20	10,87
Merginos didesnę	16,25	9,42
Neturi įtakos nei vieni	13,75	9,42
kita	5	15,22

**VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS
KULTŪROS, ŠVIETIMO IR SPORTO DEPARTAMENTO
ŠVIETIMO SKYRIUS**

Kodas 9163147. Konstitucijos pr. 3, LT-09601 Vilnius. Telefonas (8~5)211 2425, faksas (8~5)211 2222
elektroninis paštas svietimo.skyrius@vilnius.lt, interneto svetainė <http://www.svietimas.vilnius.lt>

Mykolo Riomerio universitetui

2005-11-21 Nr. A51-2478-123-K

DĖL LINOS MATULAITĖS MAGISTRO DARBO

Mykolo Riomerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedros magistrantės Linos Matulaitės atliktas tyrimas „Jaunimo požiūris į lyčių diskriminaciją“ Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose ir tyrimo metu gauti duomenys padės ugdymo institucijų pedagogams, klasių auklėtojams ugdymo programose, užklasinėje veikloje plačiau ir drąsiau diskutuoti lyčių diskriminacijos tema. Taip pat galės suteikti daugiau informacijos lyčių diskriminacijos tema, formuoti besimokančio jaunimo požiūrį ir nuostatas į moterų ir vyrų padėtį tiek visuomenėje, tiek šeimoje.

Vedėjas

Julius Skstenis